

**Způsob a důvody stanovení
maximálního vyměřovacího základu
pro pojistné**

Martin Holub
Milan Šlapák

VÚPSV, v.v.i. Praha
2015

Publikace byla schválena ediční vědeckou radou ve složení:

doc. Ing. Ladislav Průša, CSc. (VÚPSV, v.v.i. Praha)
Ing. Martin Holub, Ph.D. (VÚPSV, v.v.i. Praha)
Mgr. Miriam Kotrusová, Ph.D. (FSV UK Praha)
doc. Ing. Robert Jahoda, Ph.D. (MU Brno)
Ing. David Prušvic, Ph.D. (MF ČR)
Ing. Jan Mertl, Ph.D. (VŠFS Praha)
Ing. Jan Molek, CSc. (JU České Budějovice)
doc. Ing. Olga Poláková, CSc. (Metropolitní univerzita Praha)

Vydal Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i.
Praha 2, Karlovo náměstí 1
jako svou 494. publikaci
Vyšlo v roce 2015, 1. vydání, počet stran 63
Tisk: VÚPSV, v.v.i.

Recenze: prof. Ing. Jaroslav Vostatek
JUDr. Jiří Biskup

ISBN 978-80-7416-222-0

<http://www.vupsv.cz>

Abstrakt

Projekt mapuje nastavení institutu maximálního vyměřovacího základu v evropských zemích, Kanadě a Spojených státech. Shromážděné poznatky podrobuje komparativní analýze a na jejím základě formuluje doporučení pro Českou republiku. Řešitel doporučuje, aby zákonná definice maximálního vyměřovacího základu pro pojistné nevybočovala z intervalu mezi 300 a 500 % průměrné mzdy v ekonomice. Zároveň doporučuje, aby Česká republika do vyjasnění budoucího směřování systému důchodového zabezpečení zachovala současné znění legislativní úpravy maximálního vyměřovacího základu pro stanovení pojistného na důchodové zabezpečení.

Klíčová slova: komparace důchodového zabezpečení; odvody na důchodové zabezpečení; důchodová reforma

Abstract

The project maps presence of pension contributions cap in European countries, Canada and the United States. The paper provides comparative analysis of data collected and formulates recommendations for the Czech Republic. Based on the evidence collected, the authors recommend to define the pension contribution cap at interval of 300 and 500 percent of the average wage in the Czech republic. They also recommend that the Czech Republic should avoid changing current legal definition of the contribution cap until the long term goals of the Czech pension policy are clarified.

Key words: comparison of pension systems; pension contributions; pension reform

Obsah

1. Úvod	7
1.1 Cíl.....	8
2. Metodologie	9
3. Komparativní analýza	11
3.1 Přítomnost a nastavení maximálního vyměřovacího základu pro pojistné ve schématech důchodového zabezpečení	11
3.2 Rozložení příjmů v ekonomice a maximální vyměřovací základ pro pojistné v zahraničních systémech	15
3.3 Interakce nastavení maximálního vyměřovacího základu pro stanovení pojistného v základním důchodovém schématu s dalšími systémy	17
3.3.1 Interakce nastavení maximálního vyměřovacího základu pro pojistné v základním schématu důchodového zabezpečení s nastavením zaměstnaneckých schémat důchodového zabezpečení	17
3.3.2 Interakce s dalšími schématy sociálního zabezpečení.....	18
3.3.3 Interakce s daňovým systémem	19
3.4 Vývoj nastavení maximálního vyměřovacího základu v čase	20
3.4.1 Zásahy do předmětné legislativy a jejich důvody	20
3.4.2 Indexace	21
4. Případové studie vybraných zemí	23
4.1 Belgie	23
4.2 Bulharsko	24
4.3 Estonsko	25
4.4 Francie.....	26
4.5 Itálie.....	29
4.6 Kanada	30
4.7 Lotyšsko.....	33
4.8 Lucembursko	34
4.9 Maďarsko	36
4.10 Malta	37
4.11 Německo	38
4.12 Polsko	41
4.13 Rakousko	42
4.14 Slovensko.....	43
4.15 Slovinsko.....	45
4.16 Spojené království	46
4.17 Spojené státy americké	50
4.18 Španělsko.....	53
4.19 Švédsko	54
5. Závěry a doporučení	55
Literatura	61
Výtahy z oponentských posudků	63

1. Úvod

Pojistné na sociální zabezpečení, které zahrnuje pojistné na důchodové pojištění a pojistné na nemocenské pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti upravuje zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Výši pojistného, respektive sazbu pojistného, stanoví zákon procentní sazbou z vyměřovacího základu zjištěného za rozhodné období. V roce 2008 byl do právního řádu České republiky novelou zákona provedenou zákonem č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, kterou byl s účinností od 1. ledna 2008 do zákona o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti zaveden institut "maximálního vyměřovacího základu pro pojistné na sociální zabezpečení" pro zaměstnance i pro osoby samostatně výdělečně činné. Originální nastavení institutu bylo stanoveno na 48násobek průměrné mzdy v ekonomice. Na kalendářní roky 2010 a 2012 byl přechodně maximální vyměřovací základ zvýšen na 78násobek průměrné mzdy. Původní návrh přitom počítal se nastavením této meze na úroveň 36násobku průměrné mzdy v ekonomice pro následující rok. S účinností zákona č. 261/2007 Sb. bylo sjednoceno ohraničení vyměřovacího základu shora pro zaměstnance i osoby samostatně výdělečně činné. Při dosažení maximálního vyměřovacího základu přestává zaměstnanec i zaměstnavatel hradit pojistné na důchodové pojištění. Jestliže má zaměstnanec více zaměstnavatelů, může požádat o vrácení pojistného, pokud ho hradil z vyměřovacího základu přesahujícího maximální vyměřovací základ. Pokud účastník vedle zaměstnání vykonává výdělečnou činnost, nejprve si redukuje vyměřovací základ ze samostatné výdělečné činnosti, potom ze zaměstnání.

Podle důvodové zprávy k legislativě zavádějící maximální vyměřovací základ se od jeho zavedení v České republice očekávalo zvýšení konkurenceschopnosti českých zaměstnavatelů vytvořením předpokladů k udržení kvalifikovaných zaměstnanců a ohraničení vysoké míry příjmové solidarity důchodového systému s ohledem na tehdejší nastavení redukčních hranic pro výpočet důchodové dávky. Předpokládalo se, že nový institut se dotkne přibližně 1,2 % pojištěnců a výpadek ročních příjmů státního rozpočtu nepřekročí 4,5 mld. Kč. Jako důležité lze označit i narovnání podmínek účasti na důchodovém pojištění pro osoby samostatně výdělečně činné a zaměstnance.¹

Otázka existence tohoto institutu a jeho nastavení se od jeho zavedení stala kontroverzním tématem. Maximální vyměřovací základ existuje v právním řádu přibližně poloviny členských států EU a bez hlubšího rozboru nelze identifikovat jednoznačný trend ohledně otázek týkajících se této problematiky. Bylo by proto vhodné se zaměřit na nalezení důvodů, proč je nebo není v dané zemi maximální vyměřovací základ zaveden a proč je stanoven v té které výši, pokud zaveden je. Výsledek komparativní analýzy by měl umožnit nový úhel pohledu na otázku, zda je maximální vyměřovací základ pro pojistné v České republice stanoven „v intencích“ ostatních zemí EU.

¹ Zdroj: Důvodová zpráva k zákonu č. 261/2007 Sb.

1.1 Cíl

Cílem výzkumu je posoudit nastavení institutu maximálního vyměřovacího základu v České republice optikou provedené komparativní analýzy právní úpravy této problematiky v dalších členských státech EU. Na základě takového srovnání budou navržena variantní řešení této otázky v České republice.

2. Metodologie

Pro uchopení tématu nastavení maximálního vyměřovacího základu pro pojistné ve schématech důchodového zabezpečení je třeba definovat základní pojmy vztahující se k této problematice. Z jejich kategorizace, pochopení vztahů mezi nimi a rozdílů mezi jejich uplatněním v systémech důchodového zabezpečení jednotlivých států pak vychází komparativní analýza. V odborné debatě i v řadě publikací zabývajících se mezinárodním srovnáním důchodových systémů termín splývá s pojmem maximálního vyměřovacího základu pro stanovení důchodové dávky (někdy v anglickém jazyce používaný výraz „pensionable earnings“²). Nerozlišování mezi oběma instituty je způsobeno tím, že v řadě zemí není třeba obou pojmů, protože oba instituty jsou nastaveny stejně a není tedy nutné mezi nimi činit rozdíl.

Kritériem předvýběru zemí byla civilizační blízkost a vyspělost sociálního státu, proto došlo k omezení výzkumu na členské země Evropské unie,³ Norsko, Švýcarsko, Spojené státy a Kanadu. Hlavním kritériem výběru zemí podrobených bližšímu zkoumání pak bylo uplatnění institutu maximálního vyměřovacího základu pro stanovení pojistného v důchodovém zabezpečení. Do výběru bylo proto zařazeno Bulharsko, Estonsko, Francie, Itálie, Kanada, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Německo, Polsko, Rakousko, Slovensko, Slovinsko, Spojené království, Spojené státy americké, Španělsko a Švédsko. Jako doplňující kritérium pro výběr zemí pak byl zvolen výskyt institutu maximálního vyměřovacího základu pro stanovení důchodové dávky. Debata o jeho nastavení se totiž v mnoha aspektech překrývá s debatou o nastavení maximálního vyměřovacího základu pro stanovení pojistného. Na základě tohoto kritéria byla do výběru zemí doplněna Belgie. Vzhledem k tomu, že přítomnost a důvody nastavení obou institutů mají vztah k poslání předmětného důchodového schématu v systému zabezpečení na stáří, byla celá problematika zkoumána podle typologií sociálního státu.

Mezi vybranými zeměmi jsou zastoupeny všechny typy systémů sociálního zabezpečení, a to země s Bismarckovým neboli korporativním přístupem, země s Beveridgeovým reziduálním modelem sociálního zabezpečení a skandinávské země s modelem institucionálně redistributivního typu. Další faktor, který ovlivňuje rozdělení zemí ve výběru, je celková transformace, která zavádí nový pojem do tradiční typologie států. Podle toho tedy vedle zemí rozdělených podle původního přístupu stavíme skupinu tranzitivních zemí. Rozdělení výběru zemí použitých pro mezinárodní komparaci pak vypadá takto:

- země s Bismarckovým modelem sociálního zabezpečení s typickými představiteli: Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Německo, Rakousko, Španělsko
- země s Beveridgeovým modelem sociálního zabezpečení s typickými představiteli: Spojené království, Spojené státy americké, Kanada, Malta
- země skandinávského typu s typickými představiteli: Švédsko
- země s transformovaným sociálním systémem: Bulharsko, Estonsko, Lotyšsko, Polsko, Slovensko, Slovinsko

V souladu s cíli monografie je základním východiskem řešení projektu sekundární analýza zahraničních studií, zabývajících se předmětnou problematikou

² Tento výraz je používán zejména v kontextu Kanadského důchodového zabezpečení, ve Velké Británii a na Maltě.

³ Ačkoli institut maximálního vyměřovacího základu pro pojistné se vyskytuje i na Kypru a v Řecku, vzhledem k omezeným možnostem zjistit další podrobnosti, nebyly tyto státy do výběru zařazeny.

(např. publikace MISSOC, publikace OECD a dalších mezinárodních organizací). Další informace byly získány prostřednictvím webových stránek národních institucí vybraných států (např. příslušných ministerstev, nositelů pojištění atd.) či jejich přímým kontaktováním a především studiem národní legislativy těchto států.

V druhé fázi byly takto získané poznatky doplněny a prohloubeny rozhovory s kontaktními osobami u zahraničních nositelů pojištění a experty sítě ASISP ve zkoumaných zemích. Takto získané poznatky byly použity při komparativní analýze právních úprav sledované problematiky ve vybraných státech. Komparativní analýza je provedena s cílem nalézt důvody nastavení maximálního vyměřovacího základu pro pojistné a doporučit řešení v České republice tak, aby byla domácí právní úprava institutu podepřena koncepčním přístupem.

Monografie byla rozdělena do pěti na sebe logicky navazujících částí. Po úvodu a metodologické části následuje analytická část, kde je ve třetí kapitole pomocí metody komparativní analýzy detailně rozebrána problematika účelu schématu a přítomnosti institutu maximálního vyměřovacího základu pro stanovení pojistného a dávky, nastavení institutu ve zkoumaných zemích. Po této komparativní části navazuje část čtvrtá, která se věnuje deskripci systémů důchodového zabezpečení se zaměřením na zkoumanou problematiku. V kapitole páté jsou shrnuty získané závěry a obsahuje doporučení vyplývající z této monografie pro Českou republiku.

Ve zprávě je použita následující definice pilířů důchodového systému:

1. pilíř: Základní státní důchodové schéma, obvykle s povinnou účastí. Schémata jsou obvykle průběžně financovaná, se státní garancí, spravovaná veřejnou institucí. Na úrovni Evropského společenství jsou tato schémata koordinována.

2. pilíř: Schémata druhého pilíře jsou obecně spjata se zaměstnáním nebo výkonem profese („zaměstnanecké důchodové systémy“ nebo „odvětvová důchodová schémata“). Účast v těchto schématech je omezena na osoby pracující v určitých sektorech, odvětvích, profesích nebo podnicích a vzniká na základě dohody mezi sociálními partnery nebo s odvoláním na standardy např. v určitém odvětví. Velmi často jsou tato schémata fondově financovaná: zaměstnavatel a zaměstnanec platí příspěvky, které jsou investovány a následně využity k financování důchodových dávek.

3. pilíř: Schémata, která mohou být použita jako doplněk k prvnímu nebo druhému pilíři nebo k oběma pilířům. Účast v systému je zajišťována na individuální úrovni uzavřením smlouvy přímo s poskytovatelem produktu, obvykle s životní pojišťovnou nebo se subjektem kolektivního investování. Příspěvky jednotlivců jsou akumulovány a investovány a výsledný fond je následně použit k zajištění důchodových dávek jednotlivce.

3. Komparativní analýza

Hlavním těžištěm kapitoly je srovnání následujících charakteristik: Přítomnost maximálního vyměřovacího základu pro pojistné v různých typech důchodového zabezpečení v souvislosti s účelem jednotlivých schémat, nastavení maximálního vyměřovacího základu pro pojistné s ohledem na výši průměrné mzdy v ekonomice a rozložení příjmů v ekonomice, interakce nastavení maximálního vyměřovacího základu pro pojistné v základním důchodovém schématu s dalšími systémy, změny právní úpravy předmětné problematiky a přístupy k aktualizaci nastavení hodnoty maximálního vyměřovacího základu pro stanovení pojistného.

3.1 Přítomnost a nastavení maximálního vyměřovacího základu pro pojistné ve schématech důchodového zabezpečení

Institut maximálního vyměřovacího základu se objevuje ve schématech důchodového zabezpečení velmi záhy po vzniku důchodového zabezpečení. V roce 1911 bylo zavedeno v císařském Německu samostatné schéma pro „bílé límečky“ - „Angestelltenversicherung“, které oproti všeobecnému důchodovému pojištění přináší mimo jiné omezení výše vyměřovacího základu pro stanovení pojistného. Obdobně ve Spojeném království v roce 1908 zavedené příjmově testované schéma garantující týdenní minimum na úrovni 5 GBP stanoví maximální vyměřovací základ pro platbu příspěvků.⁴ Zatímco ve Spojeném království takový institut plní funkci omezení solidarity systému s rovnou příjmově testovanou dávkou, v Německu ho je třeba chápat jako ohraničení schématu sledujícího cíl zachování životního standardu ve stáří u širokých vrstev pracujících. Předpokládá se, že osoby s vyššími příjmy se zabezpečí jinak než prostřednictvím povinného důchodového systému. Jde přitom o dokonalejší uspořádání než vývojově starší uspořádání vylučující osoby s vysokými příjmy ze sociálního zabezpečení zcela.

Vznik institutu maximálního vyměřovacího základu pro pojistné je třeba interpretovat v kontextu doby počátku 20. století, kdy nově vzniklé důchodové systémy nebyly z hlediska pokrytí populace univerzální jako dnes. Základní důchodová schémata té doby kryla jen vybrané kategorie pracovníků a byla definována právě s ohledem na potřeby těchto pracovníků. Primárně šlo o pracovníky v průmyslu, jejichž pracovní kontrakt měl v zásadě povahu podobnou dnešnímu zaměstnaneckému poměru. Navíc je třeba historická východiska institutu maximálního vyměřovacího základu pro pojistné posuzovat v kontextu skutečnosti, že v předmětné době byla příspěvková sazba do důchodových schémat stejně jako posléze poskytované dávky na velmi nízké úrovni, a to nejen v okruhu zemí poskytujících příjmově testovanou dávku, ale i v bismarckovských státech stavících důchodové zabezpečení na principu pojištění. Pojištění je zde cíleno primárně na rychle rostoucí vrstvu pracovníků v průmyslových podnicích s nízkými či maximálně průměrnými příjmy. V těchto zemích zaváděná základní důchodová schémata ve většině případů institut maximálního vyměřovacího základu znala už v meziválečném období, nebo prostě vylučovala osoby s vyššími příjmy z veřejného pojištění úplně. Platí to pro Francii, Belgie, Itálii, Portugalsko i Španělsko. Roli hrál při rozšíření institutu maximálního vyměřovacího

⁴ The Origin of the Welfare State in England and Germany, 1850-1914 (E. P. Hennock)

základu pro pojistné nepochybně příklad Německa, podle něž byla základní důchodová schémata často koncipována. V té době však nalezneme tento institut i v důchodových schématech postavených na příjmovém testu, která předcházela pozdější beveridgeovské uspořádání ve Spojeném království či v Nizozemsku.

Důležitým aspektem pro posouzení zavádění povinných důchodových schémat a vzniku institutu maximálního vyměřovacího základu pro pojistné je skutečnost, že daně práce bylo v době v kategoriích nízkopříjmových pracovníků v podstatě výjimečné a obecná daň z příjmu fyzických osob nebyla na tuto kategorii v řadě států vůbec uvalena. To platí i o situaci ve Spojených státech ve třicátých letech 20. století, kdy bylo reakcí na chudobu seniorů v době hospodářské krize vytvoření všeobecného důchodového zabezpečení „Social Security“. Za zavedením maximálního vyměřovacího základu stál i zde především cíl schématu. Tím bylo zajistit minimální životní standard širokým vrstvám pracovníků v průmyslu. Osoby s vysokými příjmy na úrovni posledního decilu příjmové struktury ekonomicky aktivních osob měly být původně úplně z účasti vyloučeny. Inspirací bylo uspořádání fungující v té době v některých evropských zemích. Nakonec bylo realizováno řešení omezující maximální vyměřovací základ pro pojistné, a to přibližně na úrovni dolní meze příjmu posledního decilu příjmové struktury obyvatelstva.⁵ Zvítězil argument, který pokládal úplné vyloučení osob s vysokými příjmy za problematické z hlediska pracovníků, jejichž příjmy oscilovaly kolem zvolené meze maximálního vyměřovacího základu.

Základním důvodem pro zavedení maximálního vyměřovacího základu v počátcích důchodového zabezpečení je tedy především úvaha, že osoby s vysokými příjmy se zabezpečí na stáří jinak než prostřednictvím základního schématu veřejného důchodového systému, který proto cílí na osoby s nízkými a průměrnými příjmy. S tím souvisí i různá úprava institutu v odlišných typech sociálního zabezpečení, do které se navíc promítá i odlišná míra příjmové solidarity uplatňovaná v těchto systémech a odlišná výše příjmové sazby (viz tabulka níže). Snaha redukovat míru příjmové solidarity byla důvodem zavedení maximálního vyměřovacího základu ve Španělsku v roce 1967 a v Itálii v roce 1999. Dalším důvodem uplatnění institutu maximálního vyměřovacího základu, který nelze podceňovat, je častá vzájemná inspirace mezi státy při koncipování důchodových schémat. Vedle již výše zmíněného příkladu Německa a následování jeho vzoru některými bismarckovskými státy lze uvést zejména následování reformního přístupu Švédska se zavedením NDC schématu Itálií, Lotyšskem a Polskem. Ačkoli v předreformních důchodových systémech těchto zemí maximální vyměřovací základ pro stanovení pojistného nebyl stanoven, v rámci nových NDC schémat jej všechny tyto země zavedly. Nastavení institutu bylo nicméně v těchto zemích provedeno s ohledem na další cíle (viz dále).

V zemích střední a východní Evropy, které přistoupily k privatizaci části důchodového zabezpečení, bylo inspirací Chile. To se projevilo i v nastavení institutu maximálního vyměřovacího základu. V originálním nastavení nově vzniklých uspořádání v Maďarsku, na Slovensku a v Bulharsku maximální vyměřovací základ odpovídá 3násobku nebo 3,1násobku průměrné mzdy, jako ve vzorové zemi. V Estonsku a Slovinsku má podle konzultovaných expertů maximální vyměřovací základ pro pojistné osob samostatně výdělečně činných vzhledem k nulové motivaci přispívat tak vysokou částkou pro osoby samostatně výdělečně činné víceméně formální význam.

⁵ Jednou z připomínek namítaných v diskusi proti neomezenému vyměřovacímu základu byl i názor, že žádný pojištěnec by neměl hradit pojistné ve výši překračující výši potenciální dávky.

Tabulka č. 1 Uplatnění institutu maximálního vyměřovacího základu pro pojistné ve sledovaných zemích (2013)

	maximální vyměřovací základ v % průměrné mzdy	maximální vyměřovací základ platí pro	příspěvková sazba	MVZ pro důchod (pokud je odlišný) (2010)
bismarckovské systémy sociálního zabezpečení				
Belgie	NE		37,84 *	130
Francie	112	všichni	14,95	NE
Itálie	361	všichni	33	150
Lucembursko	253	všichni	16 (+ 12)	NE
Německo	191	všichni	19,9	NE
Portugalsko	NE		34,25*	NE
Rakousko	161	všichni	22,8	NE
Španělsko	166	všichni	28,3*	NE
skandinávské systémy sociálního zabezpečení				
Dánsko	NE		daň	NE
Finsko	NE		23,85	NE
Norsko	NE		21,9	NE
Švédsko	117	všichni	18,5	NE
beveridgeovské systémy sociálního zabezpečení				
Irsko	NE		8,25	NE
Kanada	117		9,9	NE
Malta	119	všichni	20*	NE
Nizozemsko	NE		17,9	NE
Spojené království	115	všichni	25,8*	NE
Spojené státy americké	248	všichni	12,4	NE
Švýcarsko	NE		8,4	NE
tranzitivní země				
Bulharsko	298	všichni	12,8 (+12)	NE
Estonsko	168	OSVČ	20	NE
Litva	NE		26,3	NE
Lotyšsko	550	všichni	26,6	NE
Maďarsko	304	všichni	33	NE
Polsko	250	všichni	19,52	NE
Rumunsko	NE		31,3	NE
Slovensko	500	všichni	18	NE
Slovinsko	350	OSVČ	24,35	NE

Zdroj dat: Prameny uvedené k jednotlivým sledovaným zemím, vlastní výpočty.

Pozn.: * Jedná se o celkovou sazbu na sociální zabezpečení, samostatná důchodová sazba se neuvádí.
() Hodnoty v závorce jsou příspěvky ze státního rozpočtu.

Tabulka výše ukazuje, že v roce 2013 se institut maximálního vyměřovacího základu pro stanovení pojistného vyskytuje v důchodových systémech 17 ze 30 sledovaných států (viz tabulka výše). Provedená komparativní analýza ukázala, že nastavení institutu maximálního vyměřovacího základu pro pojistné a jeho přítomnost či nepřítomnost v legislativě sledovaných států souvisí s odlišnými funkcemi veřejného důchodového schématu v jednotlivých typech sociálního zabezpečení. V bismarckovských státech sociálního zabezpečení se maximální vyměřovací základ pro platbu důchodového pojištění vyskytuje ve většině případů a je nastaven mezi 1násobkem a 2,5násobkem průměrné mzdy v ekonomice. Relativně vysoká příspěvková sazba

typická pro tyto systémy tak nezatěžuje nadměrně nejvyšší mzdy. Výše nastavený má maximální vyměřovací základ pouze Itálie, kde byl tak nastaven v nově zavedeném schématu NDC. Ve starém systému důchodového zabezpečení vycházejícím v Itálii z bismarckovského pojetí existoval pouze maximální vyměřovací základ pro stanovení dávky, příspěvky maximálním vyměřovacím základem omezeny nebyly. Stejný přístup najdeme dodnes v Belgii (viz tabulka výše).

V důchodových schématech Beveridgeovského či skandinávského typu, kde tvoří základní důchodové zabezpečení „flat-rate“ schémata, se institut maximálního vyměřovacího základu pro pojistné vyskytuje pouze v případech příjmově vztažených schémat doplňujících základní schéma (např. Canada Pension Plan v Kanadě, Second State Pension ve Spojeném království). Výjimkou je Švédsko, které zrušilo základní „flat-rate“ schéma a nahradilo jej NDC schématem. Omezení vyměřovacího základu maximem je však dodnes převzato z původního doplňkového příjmově vztaženého schématu. Ve skandinávských státech, kde jsou příspěvkové sazby na důchodové zabezpečení vysoké, je nepřítomnost maximálního vyměřovacího základu výrazem silného uplatnění principu solidarity.

S typologií sociálního státu souvisí výše příspěvkové sazby do základního schématu důchodového zabezpečení, která představuje důležitý rámec k hodnocení nastavení maximálního vyměřovacího základu pro pojistné. V bismarckovských státech můžeme sledovat podstatně vyšší příspěvkové sazby než ve státech náležících k Beveridgeovskému typu sociálního zabezpečení (viz tabulka níže). V případě Francie je maximální vyměřovací základ nastaven na pouhých 112 % průměrné mzdy, ale zaměstnanec ani zaměstnavatel nad tento limit není zcela osvobozen od platby příspěvků. Hradí sníženou sazbu 0,1, respektive 1,65 % vyměřovacího základu nad limit. Takovou platbu, ze které nevznikají důchodová práva, lze označit spíše za daň než za pojistné. Podobný případ nalezneme v novém uspořádání, které nahradilo typický skandinávský model ve Švédsku. Zaměstnavatel je tu na rozdíl od zaměstnance z vyměřovacího základu nad limit stropu povinen hradit plnou sazbu jako pod limitem, stejně jako v Maďarsku. V původním skandinávském modelu slouží vysoká příspěvková sazba bez omezení maximálním vyměřovacím základem pro pojistné ke krytí relativně štědrých důchodů postavených originálně na principu „flat rate“ dávky. Pokud jde o tranzitivní země střední a východní Evropy, je maximální vyměřovací základ nastaven v kontextu vysoké příspěvkové sazby nejvýše ze všech zemí.

Tabulka č. 2 **Nastavení maximálního vyměřovacího základu pro pojistné ve sledovaných zemích a pojistná sazba (2013)**

	maximální vyměřovací základ v % průměrné mzdy	příspěvková sazba	příspěvková sazba zaměstnavat ele nad MVZ	příspěvková sazba zaměstna- vatele	příspěvková sazba zaměstnanec nad MVZ	příspěvková sazba zaměstnava- tele nad MVZ
bismarckovské systémy sociálního zabezpečení						
Belgie	NE	37,84*	13,07	24,77		
Francie	112	14,95	6,65	8,3	0,10	1,65
Itálie	361	33	9,19	23,81	0	0
Lucembursko	253	16 (+ 12)	8	8	0	0
Německo	191	19,9	9,95	9,95	0	0
Portugalsko	NE	34,25*	11	23,25		
Rakousko	161	22,8	10,25	12,55	0	0
Španělsko	166	28,3*	4,7	23,6	0	0

pokračování tabulky

	maximální vyměřovací základ v % průměrné mzdy	příspěvková sazba	příspěvková sazba zaměstnavat ele nad MVZ	příspěvková sazba zaměstna- vatele	příspěvková sazba zaměstnanec nad MVZ	příspěvková sazba zaměstnava- tele nad MVZ
skandinávské systémy sociálního zabezpečení						
Dánsko	NE	obecná daň	0	0		
Finsko	NE	23,85	6,5	17,35		
Norsko	NE	21,9*	7,8	14,1		
Švédsko	117		7	10,21	0	10,21
beveridgeovské systémy sociálního zabezpečení						
Irsko	NE	8,25	4	4,25		
Kanada	117	9,9	4,95	4,95	0	0
Malta	119	20*	10	10	0	0
Nizozemsko	NE	17,9	17,9	0		
Spojené království	115	25,8	12	13,8	2	0
Spojené státy americké	248	12,4	6,2	6,2	0	0
Švýcarsko	NE	8,4	4,2	4,2		
tranzitivní země						
Bulharsko	298	12,8 (+12)	5,7	7,1	0	0
Estonsko	168	20	0	20	0	0
Litva	NE	26,3	3	23,3		
Lotyšsko	550	26,6	6,6	20	0	0
Maďarsko	304	33	9	24	0	24
Polsko	250	19,52	9,76	9,76	0	0
Rumunsko	NE	31,3	10,5	20,8		
Slovensko	500	18	4	14	0	0
Slovinsko	350	24,35	15,5	8,85	0	0

Zdroj dat: Prameny uvedené k jednotlivým sledovaným zemím, vlastní výpočty.

Pozn.: * Jedná se o celkovou sazbu na sociální zabezpečení, samostatná důchodová sazba se neuvádí.
() Hodnoty v závorce jsou příspěvky ze státního rozpočtu.

3.2 Rozložení příjmů v ekonomice a maximální vyměřovací základ pro pojistné v zahraničních systémech

Nastavení výše vyměřovacího základu je zkoumáno ve většině mezinárodních publikací z hlediska poměru k výši průměrné mzdy (Pensions at a Glance OECD 2011, Taxing Wages 2011-2012). Při koncipování institutu byla ve většině zemí diskutována v souvislosti s posláním schématu otázka, jak velkého množství osob se institut dotkne z hlediska rozložení příjmů mezi obyvateli. Ve Spojených státech je tak v souvislosti s možnou redefinicí maximálního vyměřovacího základu v posledních letech často předmětem odborných polemik skutečnost, že v důsledku diferenciací mezd v posledním desetiletí se zvýšil podíl účastníků zabezpečení, jejichž příjmy překračují maximální vyměřovací základ. Je nastolena otázka, zda by neměl být tento institut upraven tak, aby se udržel poměr osob dosahujících stanovené meze definované původní legislativou. Proto byl proveden rozbor nastavení maximálního vyměřovacího základu z hlediska rozložení příjmů v populaci sledovaných zemí, a to z hlediska výše příjmů 50.

3. Komparativní analýza

a 90. percentilu. Jako další nástroj byl zvolen pohled na nastavení maximálního vyměřovacího základu z hlediska genderové diferenciacce mezd a ve sledovaných zemích (viz tabulka níže).

Tabulka č. 3 **Maximální vyměřovací základ v poměru ke struktuře příjmů v populaci sledovaných zemí**

	maximální vyměřovací základ v % průměrné mzdy	maximální vyměřovací základ v % průměrné mzdy mužů	maximální vyměřovací základ v % průměrné mzdy žen	maximální vyměřovací základ v % mediánových příjmů	maximální vyměřovací základ v % přímů 90. percentilu
bismarckovské systémy sociálního zabezpečení					
Francie	112,4	103,2	125,3	133,2	68,7
Itálie	361,0	338,2	396,0	405,9	230,7
Lucembursko	252,7	243,5	271,9	305,3	148,8
Německo	190,8	172,0	221,3	201,6	107,3
Rakousko	161,2	144,7	193,3	177,5	93,0
Španělsko	166,3	151,8	187,3	189,6	98,0
skandinávské systémy sociálního zabezpečení					
Švédsko	117,2	107,1	128,5	126,1	78,3
beveridgeovské systémy sociálního zabezpečení					
Kanada	117,4	98,7	144,8	N	N
Malta	118,5	111,5	131,1	125,1	73,5
Spojené království	115,0	101,1	133,8	130,8	64,4
Spojené státy americké	248,4	225,1	277,2	N	85*
tranzitivní země					
Bulharsko	298,3	278,7	321,7	386,0	164,7
Estonsko	168,0	140,7	197,1	196,6	95,4
Lotyšsko	550,0	493,4	600,7	661,7	296,7
Maďarsko	304,1	277,5	338,5	406,2	173,9
Polsko	250,0	231,3	274,6	303,2	151,5
Slovensko	500,0	449,7	567,2	594,9	310,6
Slovinsko	350,0	342,4	359,5	428,6	210,7

Zdroj dat: Eurostat, SSA, StatCan, prameny uvedené k jednotlivým sledovaným zemím, vlastní výpočty na základě situace v roce 2010, případně situace v roce 2013, pokud došlo v posledních 3 letech k legislativním změnám MVZ.

Pozn.: N - neidentifikováno* Zdroj dat viz případová studie Spojené státy 4.16

Nastavení maximálního vyměřovacího základu optikou genderové diferenciacce mezd poskytuje v některých státech podstatně odlišný obraz než z hlediska průměrné mzdy (první sloupec tabulky výše). Například v Kanadě se tak ukazuje, že maximální vyměřovací základ nedosahuje průměrné výše mzdy u mužů (druhý sloupec) a naopak téměř o 50 % převyšuje průměrnou mzdu žen (třetí sloupec). Z hlediska průměrné mzdy muže je maximální vyměřovací základ nastaven ve sledovaných zemích mezi 99 a 493 % průměrné mzdy. Lze říci, že v několika zemích je nastaven maximální vyměřovací základ pro pojistné prakticky na úrovni průměrné mzdy muže. Platí to v případě Francie, Švédska, Kanady, Malty a Spojeného království, tedy ve většině případů pro beveridgeovské země. Naopak, v tranzitivních zemích střední a východní

Evropy je i v tomto ohledu maximální vyměřovací základ průměrné mzdě velmi vzdálen. Z hlediska průměrné mzdy ženy je ve sledovaných zemích maximální vyměřovací základ nastaven mezi 125 a 600 % průměrné mzdy. Hodnoty v tabulce výše lze číst i tak, že institut maximálního vyměřovacího základu limituje práva a povinnosti s ohledem důchodového zabezpečení zejména u mužů. To může mít význam zejména ve schématech, kde se významně uplatňuje příjmová solidarita. Genderový rozměr může mít i způsob indexace hodnoty maximálního vyměřovacího základu pro pojistné (viz níže).

Pokud budeme nahlížet nastavení maximálního vyměřovacího základu z hlediska rozložení příjmů ve sledovaných státech, v bismarckovských státech se tato mez pohybuje mezi 133 a 305 % hodnoty mediánu. V beveridgeovských a skandinávských státech se nastavení pohybuje v intervalu 125-130 % mediánu. Velmi vysoko je nastaven maximální vyměřovací základ pro pojistné ve východoevropských státech, a to mezi 196 a 662 % hodnoty mediánu. To implikuje velmi malý podíl obyvatel v těchto zemích, kterých se tento institut dotýká. Pokud se předpokládá, že osoby s vysokými příjmy se zajistí na důchod jiným způsobem než prostřednictvím základního důchodového schématu, jeví se jako užitečné sledovat nastavení maximálního vyměřovacího základu z hlediska příjmů 90. percentilu. V beveridgeovských zemích je limit nastaven tak, že všechny osoby s příjmy na úrovni posledního decilu mohou institutu maximálního vyměřovacího základu pro pojistné využít. V bismarckovských státech tomu tak je pouze ve Francii, Rakousku a Španělsku. Ve státech střední a východní Evropy se většinou institut nedotýká ani osob s příjmy na úrovni dolní meze posledního decilu.

3.3 Interakce nastavení maximálního vyměřovacího základu pro stanovení pojistného v základním důchodovém schématu s dalšími systémy

3.3.1 Interakce nastavení maximálního vyměřovacího základu pro pojistné v základním schématu důchodového zabezpečení s nastavením zaměstnaneckých schémat důchodového zabezpečení

Jak bylo uvedeno výše, základním důvodem pro zavedení maximálního vyměřovacího základu v počátcích důchodového zabezpečení je především úvaha, že osoby s vysokými příjmy se zabezpečí na stáří jinak než prostřednictvím základního schématu veřejného důchodového systému. Tato úvaha stála i za zavedením maximálního vyměřovacího základu v příjmově vztažených schématech základního důchodového zabezpečení ve Švédsku a Kanadě v 60. letech a ve Spojeném království v 70. letech 20. století. V těchto třech případech bylo zvoleno maximum těsně nad úrovní průměrné mzdy s tím, že pracovníci mají možnost zajistit svůj životní standard v důchodu nad rámec takového povinného zabezpečení v zaměstnaneckých fondech druhého pilíře.

Tradičně větší úloha, kterou hrají doplňková zaměstnanecká schémata druhého pilíře v beveridgeovských státech, tak souvisí nejen s nízkou příspěvkovou sazbou do základních „flat-rate“ schémat, ale i s nastavením maximálního vyměřovacího základu a nízkými příspěvkovými sazbami u příjmově vztažených důchodových schémat. Ve Švédsku byl institut maximálního vyměřovacího základu zaveden do příjmově vztaženého schématu ATP přímo s úmyslem dát prostor rozvoji zaměstnaneckých důchodo-

vých fondů. Itálie, která zavedla institut maximálního vyměřovacího základu v 90. letech 20. století s cílem redukovat vysokou míru solidarity systému, zároveň tento krok podnikla se strategickým úmyslem do budoucna podpořit rozvoj druhého pilíře zaměstnaneckých schémat. Nastavení maximálního vyměřovacího základu na úroveň 3,6násobku průměrné mzdy však praktický přínos v tomto směru v podstatě vylučuje.

Institucionálně se taková interakce projevuje ve Francii, kde došlo jako v jediné z bismarckovských zemí k rozvoji zaměstnaneckých fondů již po válce. V tomto státě je nastaven maximální vyměřovací základ oproti ostatním bismarckovským zemím nezvykle nízko. Na aktuální hodnotu maximálního vyměřovacího základu, jíž každoročně stanoví vládní dekret, jsou navázány parametry vyměřovacího základu do schémat ARRCO a AGIRC. Ve schématu ARRCO zaměstnanci neodvádí žádné příspěvky až do výše maximálního vyměřovacího základu platného pro základní schéma. Mezi jednonásobkem a trojnásobkem tohoto maximálního vyměřovacího základu pro pojistné do základního schématu odvádí do schématu ARRCO 8 % hrubé mzdy zaměstnanec a 12 % zaměstnavatel. Z příjmu tohoto pásma je po odchodu do důchodu stanovena dávka. Ve schématu AGIRC odvádí zaměstnanec a zaměstnavatel příspěvky z pásma mezi jednonásobkem maximálního vyměřovacího základu základního schématu a osminásobkem tohoto maximálního vyměřovacího základu.

3.3.2 Interakce s dalšími schématy sociálního zabezpečení

Tabulka níže ukazuje, že celkem v deseti státech z 18 států, kde byl identifikován institut maximálního vyměřovacího základu pro pojistné na důchodové pojištění, existuje maximální vyměřovací základ i v dalším systému sociálního či zdravotního zabezpečení. V systému nemocenského a zdravotního pojištění je vyměřovací základ pojistného nastaven na stejnou úroveň jako v důchodovém systému v Bulharsku, Estonsku, Lucembursku, Rakousku, na Slovensku. Ve Švédsku je zdravotnictví financováno z daní, takže shoda existuje jen u nemocenského pojištění. V systému pojištění proti nezaměstnanosti existuje shoda v Bulharsku, Rakousku a na Slovensku. Žádnou zákonitost ve výskytu těchto vazeb se však nepodařilo identifikovat.

Tabulka č. 4 **Interakce institutu maximálního vyměřovacího základu pro pojistné na důchodové zabezpečení s dalšími schémata sociálního zabezpečení ve sledovaných zemích (2013)**

	celková sazba	nemocenská	pojistné na nezaměstnanost	zdravotní
Bulharsko	NE	100	100	100
Estonsko	NE	100	NE	100
Francie	NE	NE	428	NE
Itálie	NE	NE	NE	NE
Kanada	NE	NE	NE	NE
Lotyšsko	NE	NE	NE	NE
Lucembursko	NE	100	NE	NE
Malta	100	NE	NE	NE
Maďarsko	NE	NE	NE	NE
Německo	NE	72	105	72
Polsko	NE	NE	NE	NE
Rakousko	NE	100	100	100
Slovensko	NE	100	100	100
Slovinsko	NE	NE	NE	NE
Spojené království	100	NE	NE	NE
Spojené státy americké	NE	N	N	N
Španělsko	NE	NE	107	NE
Švédsko	NE	100	NE	NE

3.3.3 Interakce s daňovým systémem

Lze konstatovat, že maximální vyměřovací základ pro pojistné na důchodové zabezpečení ve většině zemí není nastaven nad úroveň hranice pro nejvyšší pásmo daně z příjmu fyzických osob. To implikuje hypotézu, že při nastavení maximálního vyměřovacího základu je brána v úvahu mezní míra zdanění výdělečné činnosti a s cílem nezatěžovat dále osoby s vysokými příjmy platbou pojistného nad hranici nejvyššího pásma daně z příjmu fyzických osob. Ačkoli taková úvaha se zdá být logickou a například v Lucembursku je v roce 2013 maximální vyměřovací základ nastaven na úrovni prakticky shodné s dolní mezí pásma s nejvyšší procentní sazbou daně z příjmu fyzických osob, tato hypotéza se po hlubším rozboru nepotvrdila.

Národní experti sítě ASISP kontaktovaní formou dotazníku bez výjimky takovou vazbu odmítli jako nepodloženou s tím, že:

- vývoj obou institutů ovládají zcela jiné kategorie. Zatímco vývoj MVZ následuje ve valné většině sledovaných států vývoj reálné mzdy, změny v nastavení daně z příjmu fyzických osob ovládá daňová politika státu určená parlamentní většinou;
- procedurální změny v nastavení efektivní hodnoty těchto institutů jsou zcela odlišné. Indexace MVZ je postavena na každoroční mnohdy automatické změně, zatímco úpravy mezí pásem daně z příjmu fyzických osob probíhají v naprosté většině států ad hoc, podle konkrétních potřeb a momentálních priorit rozpočtové politiky.

3.4 Vývoj nastavení maximálního vyměřovacího základu v čase

3.4.1 Zásahy do předmětné legislativy a jejich důvody

Originální nastavení maximálního vyměřovacího základu má v řadě zemí velmi stabilní povahu. V některých případech přetrvalo nastavení tohoto institutu i systémovou reformu měnící paradigma důchodového zabezpečení. V původním švédském důchodovém systému typickém pro skandinávské státy rovnou základní dávku doplňovalo příjmově vztážené ATP schéma. V 60. letech 20. století byly omezeny příspěvky do tohoto schématu maximálním vyměřovacím základem na úrovni přibližně průměrné mzdy. Systémová reforma, která zavedla ve Švédsku v 90. letech NDC schéma, převzala tento koncept beze změny nastavení. Vysokou stabilitu původního konceptu maximálního vyměřovacího základu lze identifikovat i v dalších zemích. Tak například v Německu se původní koncept zavedený ve schématu pro „bílé límečky“ „Angestelltenversicherung“ nejprve stal vzorem pro schéma „modrých límečků“ a následně při sjednocení systému je beze změny, včetně nastavení výše maximálního vyměřovacího základu, přenesen reformou v roce 1957 do základního důchodového schématu, jak ho známe dnes.

Debaty o nastavení maximálního vyměřovacího základu, případně o jeho zavedení či zrušení, probíhají v řadě zemí. Tyto debaty potvrzují, že pokud se stane maximální vyměřovací základ politickou otázkou, je vnímán především jako omezení solidarity systému. V takové debatě typicky proti sobě stojí odbory na jedné straně a zaměstnavatelé a podnikatelská sféra obecně. Argumenty pro zrušení či pro zvyšování maximálního vyměřovacího základu lze shrnout jako:

- zvýšení příjmů důchodového systému. Odhadovaný efekt se ve sledovaných státech pohybuje mezi (0,2 % HDP (Slovensko) a 1,5 % HDP (Lucembursko),
- zvýšení solidarity osob s vysokými příjmy s ostatními účastníky,
- zvýšení důchodových práv osob s vysokými příjmy.

Naopak, argumenty proti zvýšení maximálního vyměřovacího základu lze shrnout jako:

- zvýšení mezní daňové zátěže osob s vysokými příjmy zejména v souvislosti s progresivní povahou daně z příjmu fyzických osob,
- s tím související zvýšení motivace k daňově odvodové optimalizaci, tedy úniku do šedé ekonomiky u osob, které k takovému chování mají relativně větší příležitost,
- zvýšení motivace k odchodu do zahraničí u osob, které k tomu mají relativně větší příležitost.

Návrhy na změnu nastavení maximálního vyměřovacího základu se objevují i ve formě konkrétních návrhů na změny legislativy. K takovým návrhům docházelo v posledních letech zejména v kontextu výpadku příjmů průběžně financovaných schémat v období po finanční krizi jako například v Lucembursku. Návrhy na zrušení maximálního vyměřovacího základu se v posledních letech s ohledem na schémata, kde se uplatňuje princip solidarity, objevují v souvislosti s hledáním zdrojů financování

předpokládaného deficitu systému způsobeného demografickým stárnutím obyvatelstva. Tak je tomu například ve Spojených státech, kde tento návrh prosazoval Barack Obama, nebo ve Španělsku, kde byla taková varianta jedním z opatření navrhovaných odbornou komisí fungující bezprostředně po roce 2000 a kde mělo jít o jeden ze zdrojů financování uvažovaného rezervního demografického fondu systému. V těchto státech nebyly změny realizovány, ale například v Maďarsku před zrušením institutu v rámci zestátnění fondového schématu důchodového zabezpečení došlo celkem ke čtyřem úpravám nastavení institutu. Podobně je tomu na Slovensku, kde bylo jeho nastavení od roku 2004 celkem dvakrát měněno. Deklarovaným důvodem změn bylo posílení solidarity systému, ve skutečnosti však šlo o získání dodatečných příjmů do systému. Odlišný přístup zvolilo v roce 2009 Lotyšsko, které otevřeně deklarovalo potřebu získání likvidních prostředků v době poklesu příjmů z vybraného pojistného v důsledku světové finanční krize a dočasně zrušilo maximální vyměřovací základ pro stanovení pojistného a omezilo podíl odvodů do fondové složky důchodového zabezpečení. Od počátku roku 2014 institut maximálního vyměřovacího základu obnovilo.

3.4.2 Indexace

Maximální vyměřovací základ je kategorií spjatou ze své podstaty s veličinami, které se v čase vyvíjí, historická legislativa zavádějící tento institut do právního řádu jednotlivých zemí však s touto skutečností v originální verzi důchodových systémů počátku 20. století nepočítala. K úpravě nastavení maximálního vyměřovacího základu docházelo ad hoc novelizacemi právní úpravy, a to v závislosti na průchodnosti návrhů zákonodárnými sbory. V řadě zemí bylo bezprostředně po zavedení maximálního vyměřovacího základu pro pojistné několik let ponecháno v platnosti původní znění předpisu a teprve s odstupem času se v důsledku neudržitelnosti situace zákonodárce odhodlal k zásahu. V jiných zemích (Německo) sice docházelo od počátku k úpravám maximálního vyměřovacího základu často, možno říci v podstatě pravidelně, ale periodicita se prosadila na úkor ad hoc povahy těchto zásahů i v nejvyspělejších státech až po druhé světové válce. Neplatí to nicméně ve všech evropských státech. Příkladem je Španělsko, kde vláda pro návrh nastavení maximálního vyměřovacího základu pro pojistné není vázána žádnými pravidly, nicméně při návrhu znění zákona pro následující rok bere v úvahu inflaci a vývoj ekonomiky. V ostatních státech se však ustálila praxe každoroční revize nastavení institutu. V některých státech přetrvává až dosud pravidelná indexace zákonem (např. viz tabulka níže), v jiných byl zákonem maximální vyměřovací základ definován ve vztahu k určené referenční veličině a je každoročně indexován normou nižší právní síly vydávanou vládou, ministerstvem financí či sociálních věcí nebo nositelem pojištění.

Ve většině států se postupně ustálila praxe pravidelného každoročního indexování podle poslední oficiálně publikované hodnoty vývoje průměrné mzdy nebo projekce vývoje průměrné mzdy jako kategorie odpovídající nejbližší vývoji výše průměrného vyměřovacího základu na důchodové pojištění. V Itálii je indexace hodnoty maximálního vyměřovacího základu prováděna podle vývoje průměrné mzdy v průmyslovém sektoru. Tento způsob indexace může mít ale významný genderový rozměr. V průmyslovém sektoru pracuje větší podíl mužů a produktivita práce zde může růst odlišným tempem od sektoru služeb, kde je zaměstnán větší podíl žen. Proto může z dlouhodobého hlediska dojít ke změně podílu žen a mužů dosahujících meze maximálního vyměřovacího základu pro důchodové pojištění. Výjimku představuje Malta, kde je svázán vývoj maximálního vyměřovacího základu s vývojem mzdy i s vývojem cenové hladiny. Alternativou je navázání na kategorii minimální mzdy v Lucembursku. Minimální mzda je podle zákoníku práce indexována z 50 % podle vývoje mezd a z 50

3. Komparativní analýza

% podle vývoje cen. Indexování podle vývoje cen probíhá automaticky. Pokud během 6 měsíců vzroste index o více než 2,5 %, proběhne indexace. Indexace minimální mzdy podle vývoje mezd se přidává k cenové, ale není automatická. Provádí se zvláštním zákonem po samostatné kalkulaci. Ve Švédsku bylo nastavení maximálního vyměřovacího základu pro pojistné svázáno se základní částkou "inkomstbasbelopp", která je referenční veličinou pro indexování důchodových práv a pro nastavení maximálního vyměřovacího základu pro nemocenské pojištění.

Tabulka č. 5 **Způsob indexace maximálního vyměřovacího základu pro pojistné ve sledovaných zemích (2013)**

	indexace ad hoc	pravidelná indexace zákonem	pravidelná indexace nižší právní normou na základě zákonné definice	navázání indexace na jiný institut	referenční veličina
Bulharsko		X			průměrná mzda
Estonsko	X				neidentifikována
Francie		X			predikce průměrné mzdy ve státním rozpočtu
Itálie			X		průměrná mzda v průmyslovém sektoru
Kanada			X		predikce průměrné mzdy publikovaná statistickým úřadem
Lotyšsko		X			predikce průměrné mzdy ve státním rozpočtu
Lucembursko				X	minimální mzda (indexována automaticky z 50 % podle vývoje cen, z 50 % podle vývoje průměrné mzdy rozhodnutím vlády)
Malta	X		X		70 % podle vývoje průměrné mzdy a 30 % podle vývoje cen
Maďarsko			X		průměrná mzda
Německo			X		průměrná mzda
Polsko			X		predikce průměrné mzdy ve státním rozpočtu
Rakousko			X		predikce průměrné mzdy ve státním rozpočtu
Slovensko			X		průměrná mzda
Slovinsko					průměrná mzda
Spojené království		X			predikce průměrné mzdy ve státním rozpočtu
Spojené státy americké			X		predikce průměrné mzdy publikovaná statistickým úřadem
Španělsko	X				inflace a vývoj průměrné mzdy
Švédsko					základní částka "inkomstbasbelopp" indexovaná dle predikce průměrné mzdy

4. Případové studie vybraných zemí

4.1 Belgie

Stručný popis důchodového systému

Belgický důchodový systém je koncipován na třech pilířích. První státem provozovaný pilíř zahrnuje zákonné schéma pracovníků v zaměstnaneckém poměru, zákonné schéma samostatně výdělečně činných pracovníků a zákonné schéma veřejného sektoru. Druhý pilíř garantuje doplňkový důchod zahrnující dva typy schémat: za prvé skupinová pojištění a za druhé instituce zabezpečení (dříve nazývané penzijní fondy). Třetí pilíř je založen na individuálním zabezpečení formou životního pojištění a penzijního spoření.

První pilíř je tvořen třemi povinnými průběžně financovanými schématy postavenými na bázi sociálního pojištění financovanými hlavně příspěvky, které pokrývají zaměstnance, státní zaměstnance a samostatně výdělečně činné osoby. Pokrývá tak těmito třemi podobně koncipovanými schématy celou ekonomicky aktivní populaci. Zákon neumožňuje dobrovolné pojištění. Schéma pro zaměstnance poskytuje důchody, které jsou závislé na výši výdělku a na výši zaplacených příspěvků a době placení příspěvků a zároveň na rodinné situaci. Financování základního důchodového schématu je součástí tzv. globální sociální správy, kde jsou použity zdroje: jednotné příspěvky na sociální zabezpečení placené účastníky schématu, státní dotace, alternativní zdroje (DPH). Základní jednotný příspěvek je stanoven ve výši 37,84 % hrubé mzdy a je rozdělen mezi zaměstnavatele a zaměstnance takto: 24,77 % zaměstnavatel a 13,07 % zaměstnanec (z toho na důchodové pojištění jde 16,36 % v rozčlenění na 7,50 % zaměstnanec a 8,86 % zaměstnavatel). Dále zaměstnavatel platí příspěvek ve výši 7,48 % hrubé mzdy nazývaný „wage moderation“ příspěvek. Je stanoven strop pro vyměřovací základ, ze kterého jsou příspěvky placené. V případě potřeby je deficit systému doplácen ze státního rozpočtu.

Stanovení vyměřovacího základu a jeho uplatnění při stanovení výše dávky ve schématu

Důchodové dávky z prvního pilíře v Belgii závisí na vyměřovacím základu a době pojištění, kterou žadatel o důchod získal. Vychází se z cílového náhradového poměru oproti referenčním výdělkům po 45 letech pojištění. Výpočtová formule pro svobodné nebo sezdané bez ekonomicky závislé/ho manželky/a:

$$(VZ \leq RH) \times 60 \% \times P \times 1/45$$

Výpočtová formule pro sezdané s ekonomicky závislým/ou manželem/manželkou:

$$(VZ \leq RH) \times 75 \% \times P \times 1/45$$

VZ - je vyměřovací základ pro výpočet důchodu stanovený jako průměrný výdělek za celou pracovní kariéru indexovaný podle vývoje cen a zastropovaný pro účel výpočtu důchodové dávky horní mezí zohlednění RH. Tato redukční hranice je na úrovni 133 % průměrné mzdy v ekonomice. Ačkoli některé zdroje uvádí, že v Belgii existuje maximální vyměřovací základ důchodového pojištění, ve skutečnosti se jedná o redukční hranici s nulovým zohledněním referenčních příjmů nad touto hranicí. Pojistné

se totiž odvádí z celého vykázaného příjmu i nad tuto hranici. Tato hranice je každé dva roky automaticky indexována v souladu s vývojem průměrné mzdy v ekonomice. Vedle toho zákon předjímá možnost dodatečných zásahů vlády do automatické indexace, a to včetně selektivních zásahů ve prospěch některých skupin pojištěnců.

P - je doba pojištění počítaná v letech. Do doby pojištění je započítávána i doba nezaměstnanosti, strávená v předčasném důchodu (v Belgii je krácena důchodová dávka jen dočasně po dobu předčasného důchodu) invalidity a doba péče o dítě.

4.2 Bulharsko

Stručný popis důchodového systému

Bulharský důchodový systém je možné charakterizovat jako třípilířový systém pokrývající všechny ekonomicky aktivní obyvatele. Státní systém sociálního pojištění je založen na principu všeobecného pojištění, principu solidarity, rovnosti pojištěných osob a sociálního dialogu při správě systému. První pilíř je průběžně financované dávkově definované schéma. Příspěvková sazba je v současnosti 17,8 % hrubé mzdy, kdy 7,9 % hradí zaměstnanec a 9,9 % zaměstnavatel. Dávka se v původním systému odvíjela od tzv. skóre s různým zohledněním doby pojištění pro tři kategorie pracovníků. V současnosti se s výjimkou přechodných opatření přechází k jednotnému systému, kde se dávka odvíjí od doby pojištění a referenční mzdy. Podle data narození se dosud liší příspěvková sazba pro odvody do systému a zapojení do kategorií. Důchodový věk je postupně zvyšován na cílový stav 65 let pro muže a 63 let pro ženy. Nárok na dávku vzniká, pokud získala pojištěná osoba minimální dobu pojištění. Ta je stanovena v současnosti na 34 let pro ženy a 37 let pro muže.

Stanovení vyměřovacího základu a jeho uplatnění při stanovení výše dávky ve schématu

Vyměřovací základ pro stanovení pojistného do průběžně financované složky zabezpečení i pojistná sazba záleží na kategorii práce, kterou účastník vykonává. Všechny profese jsou rozděleny do tří kategorií podle náročnosti. Do třetí kategorie náleží práce, která nevykazuje žádnou zvýšenou míru náročnosti, příspěvková sazba činí celkem 17,8 % hrubé mzdy pro pojištěnce narozené před počátkem roku 1960. Zaměstnanec odvádí 7,9 % a zaměstnavatel 9,9 % vyměřovacího základu. Pojištěnci narození od roku 1960 hradí celkem do veřejného schématu jen 12,8 % hrubé mzdy. Zaměstnanec hradí 5,7 % a zaměstnavatel 7,1 % vyměřovacího základu. Ve druhé kategorii zaměstnavatel hradí o 3 procentní body vyšší sazbu pojistného. Speciální výše příspěvkové sazby je stanovena pro ozbrojené složky a některé zvláštní kategorie povolání, jako např. baletní tanečníky. Stát hradí pojištěnci dalších 12,8 % vyměřovacího základu. Minimální vyměřovací základ je nastaven v různých kategoriích odlišně podle hospodářského odvětví. Pro osoby samostatně výdělečně činné je stanoven na 420 BGN (tedy 215 EUR). Maximální vyměřovací základ je stanoven pro všechny kategorie pojištěnců shodně na 2 200 BGN, což je ekvivalent 1 125 eur měsíčně. To odpovídá trojnásobku průměrné mzdy v ekonomice jako v důchodovém systému Chile, který byl vzorem pro systémovou reformu zavádějící složku fondového financování do systému. Vyměřovací základ pro platby do fondové složky je stanoven shodně jako ve složce veřejného schématu včetně omezení maximálním a minimálním vyměřovacím základem. Příspěvková sazba se liší podle kategorií práce i podle data narození. Osoby narozeny po roce 1959 hradí celkem 5 % hrubé mzdy. 2,2 % vyměřovacího základu hradí zaměstnanec a 2,8 % hradí zaměstnavatel. Profese první

a druhé kategorie hradí 12, respektive 7 % vyměřovacího základu formou platby zaměstnavatele do profesionálních fondů.

4.3 Estonsko

Stručný popis důchodového systému

Po získání nezávislosti v roce 1990 zvolilo Estonsko liberálně orientovaný přístup k ekonomické transformaci, který se také promítl do důchodové reformy. V roce 1997 přijala vláda koncept důchodové reformy vypracovaný Komisí pro reformu sociálního zabezpečení založený na třípilířovém důchodovém systému podle doporučení Světové banky. Příslušné zákony byly následně přijaty v letech 1998-2001 a současný estonský důchodový systém je založen na třech pilířích: Státní důchod je průběžně financovaným pilířem a funguje od roku 1998. Má zajistit minimální úroveň důchodu a je složen ze dvou částí: základní části odvozené od délky pojištění a části odvozené od výše příspěvků. Zaměstnavatelé platí sociální daň ve výši 33 % hrubé mzdy zaměstnanců, z toho 13 procentních bodů jde na nemocenské pojištění a 20 procentních bodů na důchodové pojištění. Povinný fondový pilíř byl spuštěn na začátku roku 2002. Schéma je povinné pro osoby narozené v roce 1983 nebo později, ostatní pojištěnci (mladší 60 let) se mohli do fondového pilíře zapojit dobrovolně. Osoby, které se do druhého pilíře zapojily, musí odvádět navíc 2 % hrubé mzdy do vybraného penzijního fondu. Kromě těchto 2 % jsou ještě do druhého pilíře odváděny 4 procentní body z 33% sazby sociální daně, placené zaměstnavatelem. Celkem je tedy do druhého pilíře odváděno 6 % hrubé mzdy. Současně jsou pro tyto osoby kráceny důchody z prvního pilíře (i když ne proporcionalně): osoby, které se zapojily do druhého pilíře, mají nižší důchod z prvního pilíře, protože se jim za období, kdy do státního pilíře přispívají jen 16 % (místo 20 %), snižuje část důchodu odvozená od příspěvků. Třetí pilíř je daňově zvýhodněn a zahrnuje investice do dobrovolných penzijních fondů a speciálních pojistných smluv třetího pilíře.

Stanovení vyměřovacího základu a jeho uplatnění při stanovení výše dávky ve schématu

Vyměřovací základ pro stanovení pojistného v Estonsku odpovídá výši hrubé mzdy a výši daňového základu u osob samostatně výdělečně činných. Maximální vyměřovací základ platí v Estonsku pouze pro osoby samostatně výdělečně činné a pro rok 2013 byl nastaven na 1 435,50 eur měsíčně. Od zavedení nebyl indexován a zůstává na této hodnotě. Indexace probíhá ad hoc zákonem. Vzhledem k uplatnění solidarity v první složce důchodové formule totiž prakticky takový strop nemá velký význam, protože nikdo nemá motivaci přispívat dobrovolně z tak vysokého vyměřovacího základu. V uplynulém desetiletí probíhala debata o zavedení maximálního vyměřovacího základu i pro zaměstnance, ale pro odpor zaměstnavatelů nebyly tyto návrhy uplatněny. Z vyměřovacího základu hradí zaměstnavatel do státního schématu 20 % na důchodové pojištění. Pokud se účastní osoba fondového schématu, hradí zaměstnavatel 2 % hrubé mzdy do penzijního fondu. Osoby samostatně výdělečně činné hradí stejné příspěvky jako zaměstnavatel samy. Důchodová dávka je složena z rovného důchodu ve výši 128,45 eur a složky odrážející příspěvky do schématu generující při 40 letech pojištění 20% náhradu referenčního výdělku.

4.4 Francie

Stručný popis důchodového systému

Francouzský systém důchodového zabezpečení sestává ze tří pilířů. První pilíř je tvořen státním důchodovým pojištěním, druhý doplňkovými zaměstnaneckými systémy ARRCO a AGIRC, které jsou v části odborné literatury řazeny do prvního pilíře, protože jsou povinné a univerzálně rozšířené, a třetím, dobrovolným pilířem, který tvoří daňově zvýhodněné životní pojištění a penzijní spoření.

Francouzský důchodový systém je v důsledku existence odlišných schémat dělených podle profesí pojištěnců značně fragmentovaný. Fragmentace se projevuje zejména odlišnými pojistnými odvody a odlišnou mírou solidarity. Schéma pro zaměstnance veřejného sektoru je obecně více šetřivé a jeho pravidla jsou pro účastníky benevolentnější než systémy pro zaměstnance soukromých firem. Ve většině případů tak zaměstnanci veřejného sektoru odcházejí do důchodu dříve nebo pobírají vyšší důchody než zaměstnanci soukromého sektoru, i když v rámci reformy se tento rozdíl postupně stírá.

Ve Francii se v prvním pilíři uplatňuje systém základního povinného pojištění - všeobecné schéma pro zaměstnance založené na platbě příspěvků a poskytující důchod v závislosti na výši příspěvků a době přispívání a povinných doplňkových pojištění - odděleně pro zaměstnance a zvláště pro management. Systémem je pokryta veškerá aktivní populace a je průběžně financován z příspěvků zaměstnanců, zaměstnavatelů a daní. Statutární věk odchodu do důchodu je stanoven na 60 let a 8 měsíců v základním systému a na 65 let v doplňkových systémech. Na plný důchod vznikne nárok po 41 letech pojištění nebo po dosažení věku 65 let. Odchod do důchodu je umožněn v 56 letech těm, jejichž pracovní kariéra započala ve 14 letech a splnili dobu pojištění potřebnou ke vzniku nároku na plný důchod. Od 55 let je umožněno odejít do důchodu osobám s vážným stupněm invalidity, které splnily podmínku minimální doby pojištění a minimální doby přispívání. Důchod ze základního systému závisí na délce doby pojištění a výši ročního průměrného příjmu. Rozhodným obdobím je 25 nejlepších let výdělků. V doplňkových schématech závisí důchod na věku odchodu do důchodu a době pojištění, když je vypočítáván přepočtem pomocí tzv. důchodových bodů.

Stanovení vyměřovacího základu a jeho uplatnění při stanovení výše dávky ve schématu

Důchodová dávka je stanovena na základě průměrného referenčního příjmu, který je stanoven na základě výdělků za 25 nejlepších let z doby pojištění, délky doby pojištění a zákonem stanovené důchodové sazby. Výpočtová formule pro základní schéma "**Régime général d'assurance vieillesse des travailleurs salariés**" (RGAVTS) je dána následujícím vztahem:

$$\text{průměrný referenční výdělek} \times t \times n/166,$$

kde:

- t je tzv. důchodová sazba daná počtem nashromážděných příspěvkových čtvrtletí. Pro 16 „čtvrtletí“ je sazba rovna 50 %,
- n je rovno délce pojištění v příspěvkových čtvrtletích. Délka pojištění může nabývat maximálně 160 čtvrtletí a je prodlužována,
- průměrný referenční výdělek - byl postupně stanoven z nejlepších 10 let (do 1993) až na 25 nejlepších let od roku 2008.

- příspěvkové čtvrtletí je časový údaj odpovídající 91 dnům, není navázáno na dobu pojištění přímo, nýbrž na výši mzdy, ze které se odvádí pojistné. Od roku 1972 je hodnota čtvrtletí dána dvousetnásobkem minimální hodinové mzdy. Ročně může zaměstnanec získat maximálně čtyři čtvrtletí, ale může je naplnit během např. pěti týdnů nebo naopak prací čtyř hodin týdně během celého roku. To je výrazem solidarity vysokopříjmových zaměstnanců s nízkopříjmovými zaměstnanci a se zaměstnanci na částečné a dočasné úvazky.

- důchodová sazba je stanovena v plné výši 50 %, jestliže pojištěný získal 16 příspěvkových čtvrtletí (2008). Do roku 1993 na plnou sazbu stačilo 150 čtvrtletí, Ballardurova reforma zavedla zvyšování počtu čtvrtletí až na 160 počínaje rokem 2003, po roce 2008 došlo k dalšímu zvyšování počtu čtvrtletí nutných k získání plného důchodu (Raffarinova reforma). Jestliže pojištěnec nezískal potřebnou dobu příspěvkových čtvrtletí, je důchodová sazba snížena o 1,25 % za každé chybějící čtvrtletí (pojištěnec narozen před 1944) až o 0,625 % za každé chybějící čtvrtletí (pojištěnec narozen po 1952).

Jestliže osoba splnila podmínku délky pojištění pro plný důchod, pak se v roce 2013 její roční důchod pohybuje mezi 8 416,36 eur (minimum - jedná se o čtvrtinu maximálního vyměřovacího základu) a 18 516 eur (maximum - jedná se o polovinu maximálního vyměřovacího základu). Poměr mezi minimálním a maximálním důchodem zůstává dlouhodobě stejný, protože se odvozuje od maximálního vyměřovacího základu.

Za vyměřovací základ je považována hrubá mzda. Protože do vyměřovacího základu jsou zařazeny příjmy, ze kterých bylo hrazeno sociální pojistné, jsou započítány maximálně do výše „stropu pro důchodové pojištění“. Ten je každoročně upravován vládním nařízením, jeho výše není jednotná pro všechny typy rizik, které sociální pojištění pokrývá. Vývoj maximálního vyměřovacího základu sociálního pojištění v uplynulých letech demonstruje následující tabulka.

Tabulka č. 6 Vývoj ročního „maximálního vyměřovacího základu důchodového pojištění“

rok	roční strop pro sociální pojištění (v eurech)
1998	25 571
1999	26 471
2000	26 892
2001	27 349
2002	28 224
2003	29 184
2004	29 712
2005	30 192
2006	31 068
2007	32 184
2008	33 276
2009	34 308
2010	34 620
2011	35 352
2012	36 372
2013	37 032

Zdroj: CNAV (2013)

4. Případové studie vybraných zemí

Příspěvky do základního schématu se hradí ve výši 14,95 % vyměřovacího základu do výše maximálního vyměřovacího základu (viz tabulka), z čehož 6,65 % připadá na zaměstnance a 8,3 % na zaměstnavatele. Nad tuto hranici hradí zaměstnanec 0,1 % vyměřovacího základu a zaměstnavatel 1,65 %.

Taktéž pro doplňková důchodová schémata jsou uplatňovány stropy, které ohraničují pásma s různou příspěvkovou sazbou do schématu. Nejvyšší pojistnou sazbu hradí zaměstnanci z příjmu mezi jednonásobkem a trojnásobkem ročního stropu sociálního pojištění. Doplňkové důchody tak suplují funkci základního systému u vyšších mezd v pásmu nad úrovní stropu stanoveného v základním schématu RGAITS. Indexace je prováděna shodně jako u základního schématu.

Tabulka č. 7 **Roční stropy sociálního pojištění pro pojištěnce sdružené pod ARRCO v roce 2013**

výše stropu v EUR		pojistná sazba	
od	do	zaměstnanec	zaměstnavatel
0	37 032	3 %	4,5 %
37 032	111 096	8 %	12 %

Zdroj: CNAV (2013)

Maximální vyměřovací základ je stanoven prostřednictvím vládního dekretu. Tato pravidelná indexace prostřednictvím periodicky vydávané právní normy nižší právní síly má oporu v Zákoně o sociálním zabezpečení (Code de la Sécurité Sociale - Section 7: Procédure de fixation du plafond des cotisations - Articles D242-16 to D242-19). Podle článku D242-17 zákona, měsíční hodnota stropu pro sociální pojištění je stanovena pro každý jednotlivý rok na základě výše stropu v referenčním roce (kterým je předchozí kalendářní rok) a predikovaného vývoje. Predikce vývoje průměrné mzdy v ekonomice se opírá o nejnovější Zprávu o ekonomické, sociální a finanční situaci národa (Rapport sur la situation et les perspectives économiques, sociales et financières de la nation), která je přílohou zákona o státním rozpočtu.

Na maximální vyměřovací základ, jehož hodnotu každoročně stanoví dekret, je navázána hodnota maximálního důchodu a minimálního důchodu. Zároveň jsou indexovány i parametry vyměřovacího základu do schémat ARRCO a AGIRC. Ve schématu ARRCO zaměstnanci neodvádí žádné příspěvky až do výše MVZ platného pro základní schéma. Mezi jednonásobkem a trojnásobkem tohoto MVZ odvádí do schématu ARRCO 8 % hrubé mzdy zaměstnanec a 12 % zaměstnavatel. Z tohoto pásma je po odchodu do důchodu stanovena dávka. Ve schématu AGIRC odvádí zaměstnanec a zaměstnavatel příspěvky z pásma mezi jednonásobkem MVZ základního schématu a osminásobkem tohoto MVZ.

Pro další schémata sociálního zabezpečení není stanoven žádný MVZ. Výjimkou je strop pro platbu pojistného proti nezaměstnanosti, ten je navázán na MVZ a je stanoven na úroveň čtyřnásobku stropu pro platbu na důchodové pojištění (RGAITS). Pokud jde o vztah mezi nastavením úrovně MVZ RGAITS a zdaněním příjmů fyzických osob, nepodařilo se vystopovat souvislost mezi nastavením pásem daně z příjmů fyzických osob a MVZ. Podle vyjádření experta sítě ASISP Marka Nalczyka taková souvislost neexistuje.

4.5 Itálie

Stručný popis důchodového systému

Itálie má systém důchodového zabezpečení tvořený třemi pilíři. První je veřejný systém povinného pojištění průběžně financovaný, druhý pilíř tvoří doplňková zaměstnanecká fondová schémata a třetí pilíř je založen na soukromém individuálním pojištění.

Italský systém povinného pojištění financovaného příspěvků je rozdělen na dvě části, na systém sociálního pojištění před reformou v roce 1996 a na NDC systém po roce 1996. Pojištění je povinné pro všechny zaměstnance privátního sektoru, zvláštní schémata jsou pro OSVČ, farmáře a další nepočtené skupiny. Nárok na důchod vzniká po 20 letech přispívání do systému pro osoby pojištěné před 1.1.1996 a po 5 letech pro osoby pojištěné po 1.1.1996. Podmínkou pro získání plného důchodu je získání 40 let placení příspěvků. Statutární věková hranice odchodu do důchodu je stanovena pro pojištěné před 1.1.1996 na 65 let pro muže a 60 let pro ženy (pro těžce postižené - minimálně 80 % - a pro slepé je to 60 let pro muže a 55 pro ženy) a pro pojištěné po 1.1.1996 je umožněn flexibilní odchod do důchodu ve věku 57 až 65 let. Předčasný důchod je umožněn osobám pojištěným dle starého systému, a to v 57 letech za podmínky 35 let přispívání do systému anebo bez omezení věku po 37 letech přispívání do systému. Dále existuje možnost předčasného důchodu pro zaměstnance firmy, která se dostala do ekonomických potíží, a to až o pět let dříve, než je standardní důchodový věk. V novém NDC systému je možnost předčasného odchodu do důchodu pro osoby v rizikových provozech a matky v domácnosti. Předčasný důchod v NDC systému není nijak sankcionován, vypočítá se na základě naděje dožití. Výše důchodu je v zásadě závislá na době pojištění a výši výdělku. Pro osoby pojištěné před 1.1.1996 je to čistě otázka doby pojištění a výdělků (posledních 5 let) se stanoveným stropem 99 034 eur ročně. Pro osoby pojištěné od 1.1.1996 je důchod zjišťován kapitalizací každoročních příspěvků (ve výši 33 % mzdy) dle pětiletého klouzavého průměru vývoje HDP. Celková výše důchodu pak závisí na sumě nashromážděné na pomyslném účtu jednotlivce a na jím zvoleném věku odchodu do důchodu (a s tím spojenou nadějí dožití). Minimální ani maximální výše důchodu od 1.1.1996 nejsou stanoveny.

Financování (nového) důchodového systému v Itálii je na základě příspěvků zaměstnance a zaměstnavatele. Příspěvky jsou hrazeny v celkové výši 32,7 % a mezi zaměstnance a zaměstnavatele jsou rozděleny následovně: zaměstnanec 8,89 % a zaměstnavatel 23,81 %. Příspěvky do systému nejsou seshora omezeny. Stát se podílí na starém důchodovém systému kompletní úhradou tzv. sociálních důchodů, předčasných důchodů a doplatků do minimálních důchodů.

Stanovení vyměřovacího základu a jeho uplatnění při stanovení výše dávky ve schématu

Po roce 1995 můžeme rozlišit tři režimy starobních důchodů:

Kategorie 1: pro osoby, které před rokem 1996 dosáhly 18 a více let důchodového pojištění platí starý systém. Výpočet dávky je dán degresivní formulí:

$$\text{důchod} = \text{průměrný referenční plat} \times t \times n,$$

kde:

-t je rovno klouzavé důchodové sazbě,

4. Případové studie vybraných zemí

- p je rovno délce pojištění v letech s maximem 42 let a 5 měsíců (respektive 41 let a 5 měsíců pro ženy),

- průměrný referenční plat v intencích Amantovy reformy (tzn. jiná pravidla pro referenční plat před a po r. 1992).

Délka doby pojištění pro tuto kategorii osob spoluurčuje i výši důchodové dávky. Zákon stanoví cílový maximální náhradový poměr, na který má účastník schématu nárok, pokud dosáhne předepsanou délku pojištění. Tato doba pojištění je v roce 2013 pro muže 42 let a 5 měsíců a pro ženy 41 let a 5 měsíců.

Kategorie 2: pro osoby, jejichž důchodové pojištění vzniklo do roku 1996, jsou vytvořena speciální přechodová pravidla.

Kategorie 3: pro osoby, jejichž důchodové pojištění vzniklo po roce 1995, jsou pravidla pro výpočet důchodové dávky blízká pravidlům obecného NDC systému.

Maximální vyměřovací základ je aplikován právě pouze na osoby, které vstoupily do systému důchodového pojištění počínaje rokem 1996. Jakákoli účast i ve formě v té době získaných nepřispěvkových dob před 1.1.1996 znamená, že maximální vyměřovací základ se neaplikuje ani v současnosti.

Maximální vyměřovací základ pro pojistné byl zaveden v roce 1996 se zavedením NDC schématu a je v roce 2013 nastaven na 99 034 eur ročně (tedy 347 % průměrné mzdy v ekonomice). Důvodem byla přítomnost MVZ ve Švédském NDC schématu, které bylo pro Italské NDC vzorem. Druhým důvodem pro zavedení meze pro pojistné do důchodového prvního pilíře bylo strategické rozhodnutí Itálie diverzifikovat v dlouhodobém horizontu financování důchodů. Snížení zatížení osob s vyššími příjmy zavedením MVZ mělo podpořit jejich účast v druhém a třetím pilíři důchodového systému. Dále byla důvodem existence maximálního vyměřovacího základu pro stanovení důchodu na úrovni cca. 150 % průměrné mzdy ve starém důchodovém schématu. Ve starém důchodovém schématu, kde existoval tento prvek příjmové solidarity, byla taková de facto redukční hranice s nulovým zhodnocením nad úroveň příjmu 150 % průměrné mzdy obhajitelná. Jeho zachování v NDC by šlo zcela proti logice reformy. Od zavedení institutu MVZ nezaznamenala právní úprava problematiky změny s jedinou výjimkou. V roce 2003 byl maximální vyměřovací základ pro pojistné zrušen pro manažery průmyslových podniků s tím, že zůstává zachován maximální vyměřovací základ pro důchod na této výši. Namísto maximálního vyměřovacího základu pro pojistné byla tedy pro tuto kategorii osob zavedena redukční hranice s nulovým zohledněním příjmů nad 347 % průměrné mzdy. Indexace aktuální hodnoty MVZ probíhá podle zákona v souladu s vývojem mzdové hladiny v soukromém sektoru. Procedurálně je změna prováděna každoročně nositelem pojištění.

4.6 Kanada

Stručný popis důchodového systému

Důchodový systém Kanady má tři složky: průběžně financovaná schémata „Old Age Security“ (OAS) poskytující rovný základní důchod a „Canada Pension Plan“ (viz níže). Další složku tvoří fondově financovaná důchodová schémata.

Základní schéma „Old Age Security pension“ (OAS) garantuje rovnou dávku všem osobám s trvalým pobytem v Kanadě, které překročily věkovou hranici 65 let. V roce 2013 je poskytována dávka ve výši 549,89 kanadských dolarů měsíčně. Dávka

je zdaněna pokud překročí roční příjmy oprávněné osoby 67 668 kanadských dolarů. Nárok na dávku podléhá příjmovému testu na roční příjem 110 878 kanadských dolarů ročně. Na tento důchod má osoba důchodového věku nárok, pokud měla trvalý pobyt na území Kanady minimálně 40 let po 18. roku věku.

„Canada Pension Plan“ (CPP) pokrývá riziko invalidity, stáří a smrti, je to hybridně financované, dávkově definované schéma, v němž je důchodová dávka odvozena od předdůchodových příjmů pojištěnce. Šlo původně o čistě průběžně financované schéma, od roku 1977 byl do něj zaveden prvek fondový - rezervní fond. Příspěvky za zaměstnance i osoby samostatně výdělečně činné jsou odváděny z výdělku mezi 3 500 a 51 100 kanadských dolarů (pro rok 2013). Zaměstnanci odvádí 4,95 % hrubé mzdy stejně jako zaměstnavatel, celkem tedy činí pojistná sazba 9,9 % hrubé mzdy. Osoby samostatně výdělečně činné odvádí příspěvek v plné výši 9,9 % příjmu (tedy zisku před zdaněním).

Stanovení vyměřovacího základu a jeho uplatnění při stanovení výše dávky ve schématu

Schéma Canada Pension Plan (CPP) bylo založeno v roce 1966 s cílem doplnit základní rovný důchod schématu OAS, který je financovaný z daní, příjmově vztaheným prvkem, který by umožnil pracujícím udržet si životní úroveň i po odchodu do důchodu. Důchodová dávka vyplácená pojištěnci v nově založeném plánu je stanovena jako jednou měsíčně splatná částka rovnající se 25 % průměrného indexovaného měsíčního referenčního výdělku stanoveného za celé rozhodné období. V kontextu řešené problematiky se budeme níže zabývat tímto schématem, protože schéma OAS nezná institut maximálního vyměřovacího základu.

Pro stanovení výše vyměřovacího základu je určující hrubý roční příjem, který je shodný se zdanitelným příjmem. Je však limitován dolní a horní mezí. Příjmy z výdělečné činnosti v pásmu do 3 500 kanadských dolarů ročně jsou osvobozeny od platby pojistného, ale jsou zohledněny při výpočtu dávky. Osoby s nižším příjmem se však schématu neúčastní. Tato dolní hranice vyměřovacího základu pojištěnce „Year's Basic Exemption“ (YBE) není od roku 1998 zvyšována. Příjem rozhodný za příslušný rok pro stanovení příspěvků za konkrétní rok je oproti rozhodnému příjmu zaznamenanému pro účely výpočtu dávky ponížěn o YBE základní částku. Horní hranice platby pojistného a zohlednění příjmů pojištěnce „Year's Maximum Pensionable Earnings“ (YMPE) je stanovena přibližně na úrovni průměrné mzdy v ekonomice a v souladu s jejím vývojem je každoročně automaticky upravována (viz tabulka níže). Do roku 1997 byly příspěvky odváděné do systému zaměstnancem a zaměstnavatelem stanoveny na úroveň 6 % příjmů a od toho roku byly postupně do roku 2003 zvyšovány na úroveň 9,9 %. Výše minimálních příjmů stanovená YBE, která byla každoročně od založení schématu upravována v souladu s vývojem mezd, byla od 1.1.1998 zmrazena na úrovni 3 500 kanadských dolarů ročně a její nominální hodnota se od té doby nemění.

Dávka se stanoví na základě referenčního příjmu do výše YMPE:

Výpočtovou formuli v CPP lze vyjádřit:

rozhodný příjem x doba pojištění x procentní sazba

Doba pojištění jako další složka formule je uvedena v počtu let. Procentní měsíční sazba je stanovena na úrovni 0,625 %. Do roku 2008 byla tato procentní

4. Případové studie vybraných zemí

sazba na úrovni 0, 7 %, v důsledku projektované zhoršující se bilance schématu do dalších let spojené s populačním stárnutím však byla do roku 2012 postupně redukována na současnou úroveň. Pokud o to pojištěnec požádá, je z rozhodného období vyloučena doba péče o dítě do věku 7 let (pokud se dítě narodilo po roce 1958). Při výpočtu důchodu se postupuje tak, že indexovaný vyměřovací základ zaznamenaný za každý rok získaného pojištění je násoben pojistnou sazbou a tak je vlastně stanoven za každý rok důchodový nárok zvlášť a poté jsou důchodová práva za celou účast ve schématu sečtena.

Tabulka č. 8 Nastavení parametrů schématu „Canada Pension Plan“ od jeho vzniku do roku 2013

rok	strop pojištění (YMPE)	dolní hranice pro účast ve schématu (YBE)	výše pojistného hrazená zaměstnancem/zaměstnavatelem	výše pojistného OSVČ
	CAD	CAD	%	%
1966	5 000	600	1,8	3,6
1967	5 000	600	1,8	3,6
1968	5 100	600	1,8	3,6
1969	5 200	600	1,8	3,6
1970	5 300	600	1,8	3,6
1971	5 400	600	1,8	3,6
1972	5 500	600	1,8	3,6
1973	5 600	600	1,8	3,6
1974	6 600	700	1,8	3,6
1975	7 400	700	1,8	3,6
1976	8 300	800	1,8	3,6
1977	9 300	900	1,8	3,6
1978	10 400	1 000	1,8	3,6
1979	11 700	1 100	1,8	3,6
1980	13 100	1 300	1,8	3,6
1981	14 700	1 400	1,8	3,6
1982	16 500	1 600	1,8	3,6
1983	18 500	1 800	1,8	3,6
1984	20 800	2 000	1,8	3,6
1985	23 400	2 300	1,8	3,6
1986	25 800	2 500	1,8	3,6
1987	25 900	2 500	1,9	3,8
1988	26 500	2 600	2,0	4,0
1989	27 700	2 700	2,1	4,2
1990	28 900	2 800	2,2	4,4
1991	30 500	3 000	2,3	4,6
1992	32 200	3 200	2,4	4,8
1993	33 400	3 300	2,5	5,0
1994	34 400	3 400	2,6	5,2
1995	34 900	3 400	2,7	5,4
1996	35 400	3 500	2,8	5,6
1997	35 800	3 500	3,0	6,0

pokračování tabulky

rok	strop pojištění (YMPE)	dolní hranice pro účast ve schématu (YBE)	výše pojistného hrazená zaměstnancem/zaměstnavatelem	výše pojistného OSVČ
	CAD	CAD	%	%
1998	36 900	3 500	3,2	6,4
1999	37 400	3 500	3,5	7,0
2000	37 600	3 500	3,9	7,8
2001	38 300	3 500	4,3	8,6
2002	39 100	3 500	4,7	9,4
2003	39 900	3 500	4,95	9,9
2004	40 500	3 500	4,95	9,9
2005	41 100	3 500	4,95	9,9
2006	42 100	3 500	4,95	9,4
2007	43 700	3 500	4,95	9,9
2008	44 900	3 500	4,95	9,9
2009	46 300	3 500	4,95	9,9
2010	47 200	3 500	4,95	9,4
2011	48 300	3 500	4,95	9,9
2012	50 100	3 500	4,95	9,9
2013	51 100	3 500	4,95	9,9

Zdroj: <http://www.cra-arc.gc.ca/tx/bsnss/tpcs/pyrll/clcltng/cpp-rpc/cnt-chrt-pf-eng.html>

4.7 Lotyšsko

Stručný popis důchodového systému

V Lotyšsku je zaveden podle švédského vzoru systém důchodového zabezpečení, kde první pilíř je tvořený dvěma schématy, která jsou povinná. První schéma představuje NDC schéma, druhé schéma je podle vzoru švédského fondového pilíře organizované fondové schéma. První pilíř je financován z příspěvků zaměstnance a zaměstnavatele dohromady dosahujících sazby 20 %. Poměr příspěvků do obou schémat se měl podle původního záměru reformy postupně zvyšovat ve prospěch fondového pilíře až by dosáhl poměru jedna ku jedné. V důsledku zvýšeného tlaku na veřejné rozpočty byly odvody dočasně omezeny ve prospěch státem provozovaného průběžně financovaného schématu a nastavení se každý rok mění. Druhý pilíř ve smyslu zaměstnaneckých fondů neexistuje a třetí pilíř je zastoupen kolektivním a individuálním pojištěním. V systému je dále zaručena minimální výše starobního důchodu, jeho garance je financována v rámci rozpočtu sociálního pojištění NDC.

Podmínky nároku na dávku a další související prvky systému

Podle vzoru Švédska byl v Lotyšsku zaveden systém vycházející z principů NDC. v roce 2013 neexistoval v Lotyšsku maximální vyměřovací základ pro stanovení pojistného na sociální zabezpečení. Od počátku roku 2014 je však maximální vyměřovací základ zaveden na úrovni 32 600 lotyšských latů,⁶ což je přibližně 46 400

⁶ Zdroj: <http://www.baltic-course.com/eng/legislation/?doc=85298>

eur. Znamená to obnovení tohoto institutu v lotyšské legislativě po přechodném zrušení. Vyměřovací základ pro stanovení pojistného byl v Lotyšsku omezen od roku 1997. V roce 2009 byl však zrušen s cílem získat dodatečné zdroje pro financování systému důchodového pojištění v době zhoršených hospodářských výsledků způsobených silnými dopady hospodářské krize v Lotyšsku. Vláda před zrušením i znovuzavedením institutu v minulém roce vycházela z rozboru Státního statistického úřadu, který odhaduje, že v roce 2014 se dotkne změna 4 259 osob. To znamená, že maximální vyměřovací základ byl stanoven na úroveň cca 550 % průměrné mzdy v ekonomice uváděné pro rok 2012.

4.8 Lucembursko

Stručný popis důchodového systému

Důchodové pojištění v Lucembursku je postaveno na třech pilířích, ale druhé dva pilíře jsou vzhledem k povaze a dostatečnosti dávek z pilíře základního jen málo využívané. Druhý pilíř představuje dobrovolné zaměstnanecké kolektivní připojištění a třetí pilíř jsou daňově zvýhodněné investice do finančních instrumentů zabezpečení ve stáří.

První pilíř důchodového systému Lucemburska zahrnuje obecné schéma pro zaměstnance v soukromém sektoru a OSVČ a speciální schéma pro zaměstnance ve státním sektoru. Základní schéma prvního pilíře je organizováno na principu pojištění s garancí minimálního důchodu a poskytuje velmi vysokou míru náhrady pracovních příjmů. Je financováno z příspěvků (zaměstnavatelů a zaměstnanců) a státního rozpočtu. Celková sazba je stanovena na 24 % vyměřovacího základu (hrubé mzdy), z níž každý z výše zmíněných subjektů hradí stejný díl (8 %).

Mohutný první pilíř nechává jen omezený prostor pro uplatnění druhého a třetího pilíře. Pracovník s průměrným výdělkem z prvního pilíře oproti předdůchodovým příjmům dosahuje při překročení doby pojištění 40 let náhradový poměr téměř 100 %. Zaměstnanecká penzijní schémata se vyvinula hlavně v zahraničních nebo velkých průmyslových nebo obchodních společnostech a v bankovním sektoru. V podnicích, kde jsou zavedena, jsou povinná pro všechny zaměstnance, kteří splňují podmínky stanovené pro účast v nich. Schémata mohou být jak příspěvkově, tak dávkově definovaná. V roce 2003 byla zavedena přibližně 870 zaměstnavateli a podle odhadů se jich účastnilo 50 000 pracovníků.

Od roku 2000 je účinná nová legislativní úprava, která podporuje individuální úspory na stáří cestou daňového zvýhodnění. Naspořené prostředky nelze stáhnout před 60. rokem věku, nejpozději však v 75 letech. Oprávněný se může rozhodnout pro úhrnnou výplatu maximálně poloviny úspor, zbytek musí být vyplácen formou anuity. Úhrnná částka je zdaněna ve snížené daňové sazbě v celé výši a anuita pouze v poloviční výši. V roce 2005 celková aktiva fondů v tomto pilíři dosahovala 0,6 % HDP.

Stanovení vyměřovacího základu a jeho uplatnění při stanovení výše dávky ve schématu

Důchodová dávka má tři složky vyplácené v souhrnu: „flat rate“ dávku a dávku odvozenou od předchozího výdělku. „Flat rate“ dávka důchodu je podmíněna pouze dobou účasti a je rovna přibližně 12 % průměrného výdělku. Je definována jako 23,5 % minimálního příjmu a nárok na ni má každá osoba s dobou pojištění 40 let a více. V roce 2013 dávka stanovená pro osobu, která dosáhla plného důchodu v tomto

smyslu, dosahovala 453 eur měsíčně. Za každý rok, který pojištěnci chybí ke splnění nároku na plný důchod, je snížena tato složka o 1/40. Při překročení doby pojištění 40 let již tato složka neroste.

Druhá složka důchodu je plně odvozena od výše výdělku během pracovní kariéry. Průměrný vyměřovací základ zaznamenaný za celou dobu pojištění se násobí 1,85 % za rok. Třetí složka zhodnocuje rozhodný příjem mírou 0,01 % za každý rok účasti na pojištění po překročení věkové hranice 55 let a každý rok nad dobu pojištění 38 let. Maximálně lze takto získat jako bonus za účast na pojištění 2,05 % vyměřovacího základu. Minimální důchod je garantován po překročení 20 let pojištění na úrovni 45 % minimálního vyměřovacího základu, při splnění doby pojištění 40 let je stanoven na 90 % z minimálního vyměřovacího základu. Maximální důchod je stanoven na 5/6 z maximálního vyměřovacího základu. Důchody jsou automaticky valorizovány vždy, když ceny vzrostou o 2,5 %. Každé dva roky je navíc revidován růst reálných mezd. Na jeho základě může vláda se souhlasem parlamentu přistoupit k další valorizaci. Valorizace dle vývoje mezd však není automatická, i když v minulosti byla běžnou praxí.

Vyměřovací základ pro stanovení důchodu (ve složce druhé a třetí) se stanoví jako průměrný referenční příjem za celou dobu pracovní kariéry až do výše maximálního vyměřovacího základu. Stejně je definován i maximální vyměřovací základ pro pojistné. Maximální vyměřovací základ je stanoven pro rok 2013 jako 9 370,94 eur měsíčně. Institut byl zaveden v roce 1987 zákonem o důchodovém, invalidním a pozůstalostním zabezpečení. V té době byl definován jako čtyřnásobek minimální mzdy nekvalifikovaného dělníka. Novelou ze 6. dubna 1999 o změnách v sociálním zabezpečení byl zákon upraven do současného znění, které definuje maximální vyměřovací základ jako pětinašobek minimální mzdy (čl. 241 ZSZ). Zároveň byla odstraněna povinnost snížit příspěvky, pokud příjem přesahuje maximální vyměřovací základ, která nepřiměřeně zatěžovala zaměstnavatele. Ti totiž museli zjišťovat, zda zaměstnanec nemá i jiné příjmy mimo pracovní poměr. Pro případ, že dojde v některém období k překročení maximálního vyměřovacího základu, bylo zavedeno pravidlo refundace (čl. 213,2 ZSZ).

V roce 2012 odbory navrhly na tripartitním jednání zrušení maximálního vyměřovacího základu pro pojistné. Argumentovaly, že podle dat poskytnutých nositelem pojištění by takový krok přinesl 13% zvýšení příjmů základního schématu. To by znamenalo zvýšení ročních příjmů o více než 1 % HDP. Na ostrý odpor zaměstnavatelů zástupci odborů reagovali argumentem, že by zvýšení odvodů přineslo v budoucnosti i zvýšení práv pojištěnců s vysokými příjmy, takže je nelze vnímat pouze jednostranně. V následující diskusi stát odmítl návrh jako dodatečnou zátěž státního rozpočtu, který financuje 1/3 příspěvků. Na alternativní návrh opatření, který počítal s tím, že by důchodová práva z odvodů nad maximální vyměřovací základ nevznikala a šlo by tedy o zavedení redukční hranice s nulovým zhodnocením nad touto hranicí, reagovali zaměstnavatelé zcela zamítavě. Kritizován byl i ze strany vlády, která jej považovala za politicky neprůchodný. Maximální vyměřovací základ pro důchodové pojištění je shodný s maximálním vyměřovacím základem pro zdravotní a úrazové pojištění. Naopak, u pojištění pro dlouhodobou péči neexistuje taková mez a právě tímto schématem bylo argumentováno pro zrušení stropu pojištění úplně.

Článek 241, 3 (ZSZ) definuje roční maximální vyměřovací základ jako pětinašobek minimální mzdy za dvanáct měsíců. Tato minimální mzda je podle zákoníku práce indexována z 50 % podle vývoje mezd a z 50 % podle vývoje cen. Indexování podle vývoje cen probíhá automaticky, protože minimální mzda následuje index také automaticky. Pokud během 6 měsíců vzroste index o více než 2,5 %, proběhne indexace. K

poslední automatické indexaci došlo 1.10.2013. Indexace podle vývoje mezd se přidává k cenové, provádí se zvláštním zákonem po samostatné kalkulaci.

Hranice pro aplikaci nejvyšší sazby u daně z příjmů⁷ (40 %) leží na úrovni 104 000 ročně, což je velmi blízko ročnímu stropu pro pojistné v roce, kdy byla hranice daňových pásem naposledy měněna. Nepodařilo se však potvrdit záměr zákonodárce nastavení stropu pro sociální pojištění na úroveň hranice pásma nejvyšší sazby daně z příjmu fyzických osob. Přímému vztahu navíc odporuje rozdílný přístup k meziročnímu přizpůsobování obou hranic. Na rozdíl od stropu pro pojistné hranice pásma nejvyšší daně z příjmu fyzických osob není upravována automaticky ale zákonem ad hoc.

4.9 Maďarsko

Stručný popis důchodového systému

Maďarsko bylo první zemí střední Evropy, která se rozhodla zavést povinný fondový systém (v roce 1998). Maďarský systém důchodového zabezpečení vytvořený po této reformě byl dvoupilířový, přičemž první povinný pilíř byl vystaven ze dvou schémat. První schéma představuje státní průběžně financovaný systém pojištění a druhým schématem fungujícím do znárodnění v roce 2012 bylo povinné fondové schéma. Druhý pilíř reprezentovaný zaměstnaneckými schématy chybí. Třetí pilíř je založen na individuálním spoření podpořeném daňovými úlevami. Základní systém je povinný pro populaci v aktivním věku (zaměstnanci a OSVČ). Nárok na řádný důchod získává pojištěnec dovršením věku 62 let. Pro určité skupiny obyvatel (vykonávajících náročnou práci po dobu minimálně 10 let pro muže nebo 8 let pro ženy) je umožněn předčasný odchod do důchodu o 2 roky dříve. Důchod z prvního pilíře je závislý na výši příjmů (zohledňovaných od roku 1988) a na době pojištění. Dávka z druhého pilíře měla záviset na výši naakumulovaných prostředků a jejich zhodnocení. Po zrušení povinnosti se účastnit tohoto schématu a otevření možnosti návratu zpět do státního schématu, byli účastníci výrazně motivováni k opuštění fondového pilíře. Nakonec bylo od roku 2013 fondové schéma zrušeno. Cílem bylo získat přístup k naspořeným prostředkům, které bylo třeba použít k financování deficitu státního schématu. Schéma je financováno příspěvků zaměstnanců, zaměstnavatelů a daněmi, druhé příspěvky pojištěných osob. Příspěvky hrazené na pojištění do prvního pilíře kryjí kromě starobních i invalidní a pozůstalostní důchody. Zaměstnanec hradí 8,5 % hrubých příjmů. Zaměstnavatel platí 18 % z hrubých mezd.

Stanovení vyměřovacího základu a jeho uplatnění při stanovení výše dávky ve schématu

Vzhledem k tomu, že maximální vyměřovací základ byl přítomen v důchodové legislativě pouze do konce roku 2013, je s ohledem na předmět této monografie následně popsán důchodový systém před počátkem roku 2013, kdy došlo ke zrušení možnosti účastnit se fondového komponentu důchodového systému. Vyměřovací základ pro stanovení příspěvků do průběžně financované i fondové složky byl stanoven shodně. Minimální vyměřovací základ stanoven nebyl. Maximální vyměřovací základ byl stanoven shodně jako v systému, který byl pro systémovou reformu v roce 1998 vzorem - na úroveň trojnásobku průměrné mzdy. V období před systémovou reformou tento institut v základním schématu existoval, ale nenásledoval vývoj průměrné mzdy.

⁷ Zdroj: ([http://www.impotsdirects.public.lu/az/b/barem impo/Bar mes de l imp t applicables partir du 1er janvier 2013.pdf](http://www.impotsdirects.public.lu/az/b/barem%20impo/Bar_mes_de_l_imp_t_applicables_partir_du_1er_janvier_2013.pdf)).

Proto jeho úroveň postupně klesala z 3,3násobku průměrné mzdy na -1,6násobek průměrné mzdy. Maximální vyměřovací základ však omezuje pouze příspěvky zaměstnance, příspěvky zaměstnavatele jsou hrazeny z celého vykázaného příjmu. V případě těch, kteří se účastní pouze průběžně financované složky systému, hradí zaměstnanec 9,5 % vyměřovacího základu a zaměstnavatel 24 % celého vykázaného příjmu. V případě účastníků fondové složky systému hradí zaměstnanec 1,5 % vyměřovacího základu a zaměstnavatel 24 % celého vykázaného příjmu do průběžné složky a 8 % vyměřovacího základu do penzijního fondu. Fakticky tak byly maximálnímu vyměřovacímu základu podřízeny zejména odvody do fondové složky a to je také důvod, proč byl tento institut počínaje rokem 2013 zrušen při zrušení možnosti přispívat do penzijních fondů.

4.10 Malta

Stručný popis důchodového systému

Důchodový systém je založen na třech pilířích. Základem je veřejný pilíř postavený na průběžném financování, který poskytuje dávku cílenou na náhradový poměr 66 % referenčního příjmu. Zaměstnanci a zaměstnavatelé hradí každý 10 % hrubé mzdy a stát dotuje deficit schématu až ve výši 50 % ročních nákladů. Věková hranice pro odchod do důchodu se postupně zvyšuje z 62 na 65 let. S tím se postupně prodlužuje doba pojištění potřebná k získání nároku na plný důchod. Druhý pilíř organizovaný na principu zaměstnaneckých fondů hraje postupně větší úlohu, ale dosud jen velmi malý počet účastníků je ve výplatní fázi.

Stanovení vyměřovacího základu a jeho uplatnění při stanovení výše dávky ve schématu

Výpočet důchodové dávky se odvíjí od průměrné týdenní hrubé mzdy. Podle zákona o sociálním zabezpečení a jeho původní definice měl být maximální vyměřovací základ pro důchodovou dávku roven průměrné hrubé mzdě. Od zavedení tohoto institutu v roce 1962 byl nejprve po dobu 24 let zmražen na stejné úrovni. Vláda zmrazila rovněž výši mezd, takže zpočátku jeho poměr k průměrné mzdě zůstával zachován, v druhé polovině osmdesátých let však zaznamenalo hospodářství bouřlivý rozvoj a mzdy rostly, aniž by je nastavení maximálního vyměřovacího základu sledovalo. Od roku 2004 je však vládním nařízením upravován každoročně. Od toho roku na Maltě probíhala diskuse o možnosti aplikace rozdílné výše maximálního vyměřovacího základu pro různé kategorie účastníků rozdělené podle věku. Debata od roku 2005 byla velmi intenzivní, protože podle zákona nesměla důchodová dávka překročit 2/3 neindexovaného maximálního vyměřovacího základu, a tak nastavení maximálního vyměřovacího základu limitovalo výši důchodů nezanedbatelného podílu populace.

Podle nového zákona přijatého v roce 2006 osoby narozené před 31.12.1951 podléhají maximálnímu vyměřovacímu základu na úrovni odpovídající 17 470 eur, osoby narozené před 31.12.1961 podléhají maximálnímu ročnímu vyměřovacímu základu odpovídajícímu 20 964 eur a osoby narozené později podléhají maximálnímu vyměřovacímu základu na úrovni odpovídající 20 960 eur s tím, že pouze pro tuto poslední věkovou skupinu dochází ke každoroční automatické indexaci ze 70 % podle vývoje průměrné mzdy a ze 30 % podle vývoje cen.

4.11 Německo

Stručný popis důchodového systému

Německý systém starobního zabezpečení je třípilířový, kdy první pilíř je představován zákonným důchodovým pojištěním, schématem důchodového pojištění pro námořníky a schématem důchodového pojištění pro zemědělce. Druhý pilíř představuje podnikové zabezpečení a třetí pilíř je starobní zabezpečení na soukromé bázi.

První pilíř důchodového systému v Německu je založen na sociálním pojištění, průběžně financovaném příspěvkem a daněmi. Systém sociálního pojištění v Německu je povinný pro všechny zaměstnance a pro určité skupiny OSVČ. Dobrovolná účast je možná. Minimální dobou pojištění, po které vznikne nárok na dávku ze systému, je 5 let. Statutární věková hranice pro odchod do důchodu je v Německu stanovena na 65 let, s možností odchodu do předčasného důchodu od 63 let (60 let pro zdravotně postižené). Předčasné důchody jsou kráceny. Dávka důchodu je závislá na objemu příjmů, ze kterých bylo placeno pojistné, a na době pojištění. Pojistné je stanoveno procentem z příjmů a je placeno napůl zaměstnavatelem a zaměstnancem. Aktuální sazba pojistného je 19,9 % z příjmů. Pojistné je ohraničeno maximálním vyměřovacím základem. Systém důchodového pojištění v Německu je částečně financován též státními dotacemi, které závisí na vývoji hrubých mezd a příspěvkové sazby. Dále jsou financovány některé uznávané náhradní doby pojištění (výchova dětí), které jsou dopláceny paušálními platbami. Celkové státní dotace pokrývají zhruba 32 % celkových výdajů důchodového systému a jsou financovány z daní.

Stanovení vyměřovacího základu a jeho uplatnění při stanovení výše dávky ve schématu

Výše osobního ročního vyměřovacího základu je pro zaměstnance shodná s výší hrubé mzdy a pro osoby samostatně výdělečně činné s daňovým základem pro výpočet daně z příjmu fyzických osob. Je však omezena maximálním ročním vyměřovacím základem pro stanovení pojistného, který je v roce 2013 stanoven na úroveň 69 600 eur ročně ve starých spolkových zemích a 58 500 eur ročně v nových spolkových zemích. To představuje 166 % průměrné mzdy v obou případech. Úroveň této meze je každoročně indexována na základě vývoje mzdové hladiny. Ze stanoveného osobního vyměřovacího základu se hradí sazba 19,9 %. Při výpočtu důchodu podle důchodového vzorce se pak berou v úvahu osobní úhradové body, důchodový faktor a tzv. aktuální hodnota důchodu.

$$\text{měsíční důchod} = \text{úhrad. body} \times \text{důchod. faktor} \times \text{aktuální hodnota důchodu}$$

Osobní úhradové body jsou vypočteny za každý rok a jsou dány poměrem vyměřovacího základu pojištěnce, ze kterého je placeno pojistné za každý kalendářní rok, k průměrnému vyměřovacímu základu všech účastníků důchodového pojištění v daném roce. Tyto body se počítají za celou dobu placení důchodového pojištění a jsou vynásobeny přírůstkovým faktorem. Přírůstkový faktor umožňuje zohlednit předčasný či odložený odchod do důchodu. Při odchodu do důchodu při dosažení statutární věkové hranice je 1,0, při předčasném odchodu do důchodu je snížen o 0,003 za každý měsíc, který ještě zbýval do dosažení řádného věku k nastoupení do důchodu. Přírůstkový faktor se zvýší o 0,005 za každý měsíc přesluhování. Při výpočtu důchodu je zohledňována i doba placení příspěvků (s plnými a sníženými příspěvky) a doba bez

příspěvání (započitatelná doba, připočitatelná doba, náhradní doba). Jako příspěvkové období jsou brány doby, kdy bylo placeno povinné nebo dobrovolné pojištění.

Maximální vyměřovací základ pro stanovení pojistného „Beitragsbemessungsgrenze“ je nastaven v posledních desetiletích na úroveň 1,9násobku průměrné mzdy v ekonomice. Z důvodu rozdílné mzdové hladiny byl po znovusjednocení Německa stanoven zvláštní snížený strop pro východní členské země. V současné době je nastaven podle tamní mzdové hladiny asi o 20 % níže než v západních členských zemích. Původní systém dělnického pojištění založil systém čtyř mzdových tříd s fixními platbami pojistného, kde institut maximálního vyměřovacího základu neměl místo. Prvně byl maximální vyměřovací základ v Německu zaveden v roce 1911, kdy bylo založeno schéma „Angestelltenversicherung“ (tedy pro „bílé límečky“), které těmto osobám umožňovalo odejít do důchodu v 65 letech (oproti obecně platnému statutárnímu důchodovému věku 70 let) a limitovalo vyměřovací základ pro stanovení pojistného na 5 000 říšských marek ročně. Pro „modré límečky“ maximální vyměřovací základ neplatil a byl zaveden až v roce 1924 na zhruba 25 % hodnoty stropu pro „bílé límečky“ (viz tabulka). Byl následně zvyšován ad hoc rozhodnutími vlády. V roce 1949 došlo ke sjednocení MVZ pro obě kategorie.

Tabulka č. 9 **Nastavení institutu maximálního vyměřovacího základu do roku 1958**

	"modré límečky"		"bílé límečky"	
	roční MVZ		roční MVZ	
01.09.1952-31.12.1958	9 000	750	9 000	750
01.06.1949-31.08.1952	7 200	600	7 200	600
01.03.1947-31.05.1949	3 600	300	7 200	600
01.01.1943-28.02.1947	3 600	300	7 200	600
01.07.-31.12.1942	3 600	300	7 200	600
01.01.-30.06.1942	3 312	276	7 200	600
01.01.-31.12.1941	3 300	275	7 200	600
01.01.-31.12.1940	3 096	258	7 200	600
01.01.-31.12.1939	3 000	250	7 200	600
01.01.-31.12.1938	2 700	225	7 200	600
01.01.-31.12.1937	2 316	193	7 200	600
01.01.-31.12.1936	2 220	185	7 200	600
01.01.-31.12.1935	2 112	176	7 200	600
01.01.-31.12.1934	2 004	167	7 200	600
01.01.-31.12.1933	2 196	183	8 400	700
01.01.-31.12.1932	2 292	191	8 400	700
01.01.-31.12.1931	2 676	223	8 400	700
01.01.-31.12.1930	2 880	240	8 400	700
01.01.-31.12.1929	2 928	244	8 400	700
01.09.-31.12.1928	2 748	229	8 400	700
01.01.-31.08.1928	2 748	229	6 000	500
01.01.-31.12.1927	2 016	168	6 000	500
01.01.-31.12.1926	1 908	159	6 000	500
01.05.-31.12.1925	1 380	115	6 000	500
01.01.-30.04.1925	1 380	115	4 080	340
01.01.-31.12.1924	1 056	88	4 080	340

Zdroj: <http://www.versicherungsnetz.de/02-01/00000311.htm>

4. Případové studie vybraných zemí

Strukturální reforma systému, která určila podobu základního důchodového pojištění jako průběžně financovaného schématu, proběhla v roce 1957 a od té doby je maximální vyměřovací základ sjednocen pro všechny kategorie účastníků (s výjimkou horníků, kteří mají nastaven vyšší MVZ). Jeho aktuální hodnota je určována spolu s příspěvkovou sazbou rozhodnutím vlády schvalovaným každoročně parlamentem. Na rozdíl od příspěvkové sazby, která se opakovaně zvyšovala, až dosáhla z původních 10 % dnešních 19 %, MVZ je nadále zvyšován podle vývoje mezd. Na základě každoroční pojistně-matematické zprávy vydávané statistickým úřadem vláda navrhne před koncem roku zvýšení MVZ a návrh schvaluje spolkové shromáždění. Zákon stanoví, že hodnota MVZ musí být dělitelná stem. V posledních desetiletích se tak drží výše MVZ na 1,9násobku průměrné mzdy. Následující tabulka demonstruje vývoj MVZ po roce 1959, zavedení sníženého MVZ pro nové spolkové země a postupné sblížování hodnot obou MVZ vyrovnáváním mzdových hladin v posledních 20 letech. Účastník podléhá MVZ podle trvalého bydliště nikoli podle místa výkonu práce.

Tabulka č. 10 **Nastavení institutu maximálního vyměřovacího základu od roku 1959**

	měsíční MVZ		roční MVZ	
	staré spolkové země	nové spolkové země	staré spolkové země	nové spolkové země
1959	800 DM		9 600 DM	
1960	850 DM		10 200 DM	
1961	900 DM		10 800 DM	
1962	950 DM		11 400 DM	
1963	1 000 DM		12 000 DM	
1964	1 100 DM		13 200 DM	
1965	1 200 DM		14 400 DM	
1966	1 300 DM		15 600 DM	
1967	1 400 DM		16 800 DM	
1968	1 600 DM		19 200 DM	
1969	1 700 DM		20 400 DM	
1970	1 800 DM		21 600 DM	
1971	1 900 DM		22 800 DM	
1972	2 100 DM		25 200 DM	
1973	2 300 DM		27 600 DM	
1974	2 500 DM		30 000 DM	
1975	2 800 DM		33 600 DM	
1976	3 100 DM		37 200 DM	
1977	3 400 DM		40 800 DM	
1978	3 700 DM		44 400 DM	
1979	4 000 DM		48 000 DM	
1980	4 200 DM		50 400 DM	
1981	4 400 DM		52 800 DM	
1982	4 700 DM		56 400 DM	
1983	5 000 DM		60 000 DM	
1984	5 200 DM		62 400 DM	
1985	5 400 DM		64 800 DM	
1986	5 600 DM		67 200 DM	

pokračování tabulky

	měsíční MVZ		roční MVZ	
	staré spolkové země	nové spolkové země	staré spolkové země	nové spolkové země
1987	5 700 DM		68 400 DM	
1988	6 000 DM		72 000 DM	
1989	6 100 DM		73 200 DM	
1990 1.Hj.	6 300 DM		75 600 DM	
1990 2.Hj.				32 400 DM
1991 1.Hj.	6 500 DM		78 000 DM	36 000 DM
1991 2.Hj.				40 800 DM
1992	6 800 DM	4 800 DM	81 600 DM	57 600 DM
1993	7 200 DM	5 300 DM	86 400 DM	63 600 DM
1994	7 600 DM	5 900 DM	91 200 DM	70 800 DM
1995	7 800 DM	6 400 DM	93 600 DM	76 800 DM
1996	8 000 DM	6 800 DM	96 000 DM	81 600 DM
1997	8 200 DM	7 100 DM	98 400 DM	85 200 DM
1998	8 400 DM	7 000 DM	100 800 DM	84 000 DM
1999	8 500 DM	7 200 DM	102 000 DM	86 400 DM
2000	8 600 DM	7 100 DM	103 200 DM	85 200 DM
2001	8 700 DM	7 300 DM	104 400 DM	87 600 DM
2002	4 500 EUR	3 750 EUR	54 000 EUR	45 000 EUR
2003	5 100 EUR	4 250 EUR	61 200 EUR	51 000 EUR
2004	5 150 EUR	4 350 EUR	61 800 EUR	52 200 EUR
2005	5 200 EUR	4 400 EUR	62 400 EUR	52 800 EUR
2006	5 250 EUR		63 000 EUR	
2007		4 550 EUR	63 000 EUR	54 600 EUR
2008	5 300 EUR	4 500 EUR	63 600 EUR	54 000 EUR
2009	5 400 EUR	4 550 EUR	64 800 EUR	54 600 EUR
2010	5 500 EUR	4 650 EUR	66 000 EUR	55 800 EUR
2011		4 800 EUR		67 200 EUR
2012	5 600 EUR		67 200 EUR	57 600 EUR
2013	5 800 EUR	4 900 EUR	69 600 EUR	58 800 EUR

4.12 Polsko

Stručný popis důchodového systému

Polský systém důchodového pojištění je třípilířový. Rozhodující váha systému spočívá na prvním, povinném pilíři. Ten byl v roce 1999 reformován. První pilíř v novém systému sestává z příspěvkově definovaného, průběžně financovaného schématu a fondového schématu. Účast ve fondovém schématu je povinná pro všechny osoby narozené po roce 1969. Osoby narozené mezi lety 1949 a 1968 se pro účast v tomto schématu mohly do konce roku 1999 dobrovolně rozhodnout. Příspěvky, prostřednictvím nichž jsou povinná schémata financována, činí celkem 19,52 % hrubého příjmu, zaměstnavatel i zaměstnanec je hradí rovným dílem, každý 9,76 % z hrubé mzdy pojištěnce. Příspěvky jsou vybírány nositelem pojištění Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ZUS), který převádí příspěvek zaměstnavatele a 2,46 % hrubé mzdy z příspěvku zaměstnance (celkem tedy 12,22 % hrubé mzdy) do průběžně financovaného

schématu. Část z těchto příspěvků je převáděna do veřejného rezervního fondu s cílem s předstihem financovat budoucí předpokládané deficity systému (viz níže). Do povinného fondového schématu na osobní spořicí účet pojištěnce ZUS převádí 7,3 % hrubé mzdy z příspěvku zaměstnance. Každý účastník tohoto schématu se může rozhodnout, který z otevřených penzijních fondů působících na trhu bude jeho úspory na osobním účtu spravovat. Tyto fondy jsou vlastněny komerčními společnostmi. Zaměstnanecký pilíř a třetí pilíř systému důchodového pojištění v porovnání s povinnými schématy nehrají v Polsku příliš důležitou roli. Příspěvky v těchto schématech nesmí převyšovat 7 % průměrných mezd, ze kterých se platí povinné pojistné na sociální pojištění. Účastníci obdrží dávky po dosažení věku 60 let, v případě dlouhodobé invalidity nebo jej v případě úmrtí pojištěnce obdrží pozůstalí. Součástí systému je záruka minimální penze pro osoby, které dosáhnou důchodového věku s příspěvkovou dobou nejméně 25 let pro muže a 20 let pro ženy.

Stanovení vyměřovacího základu a jeho uplatnění při stanovení výše dávky ve schématu

Důchodová dávka starobního důchodu je v novém NDC schématu i ve fondovém pilíři příspěvkově definována a závisí tedy plně na sumě odvedených příspěvků, indexaci a okamžiku odchodu do důchodu. Roční strop pro platbu pojistného je nastaven na 30násobek průměrné měsíční mzdy, což odpovídá 2,5násobku průměrné mzdy pro maximální vyměřovací základ pro měsíční mzdu.

Maximální vyměřovací základ na této úrovni byl zaveden s důchodovou reformou v roce 1999 zavádějící NDC schéma. Ve starém schématu fungujícím před reformou existoval pouze maximální vyměřovací základ pro stanovení důchodu, nikoli pro odvod pojistného. Šlo tedy o příjmově solidární nastavení s de facto redukční hranicí s nulovým zohledněním příjmů nad touto hranicí. Důvodem zavedení maximálního vyměřovacího základu pro pojistné bylo ukončení příjmové redistribuce neslučitelné s principy NDC. Nové schéma je založeno na čistě pojistných principech podle NDC schématu založeného ve Švédsku. Jedna z odlišností podoby schématu oproti vzoru je právě nastavení maximálního vyměřovacího základu relativně vysoko. Zdůvodněno to bylo omezením deficitu důchodového účtu spojeného s transformačními náklady.

Legislativní rámec maximálního vyměřovacího základu se nezměnil od provedení reformy. Dochází pouze k pravidelné úpravě aktuální hodnoty MVZ vyhláškami vlády vydávanými v balíku zákona o státním rozpočtu. Ministerstvo práce a sociální politiky přitom vychází při stanovení hodnoty MVZ z projekce vývoje mezd pro příští rok v zákoně o státním rozpočtu. Obdobně jsou indexovány i maximální vyměřovací základy pro stanovení zdravotního pojištění (na úrovni 250 % průměrné mzdy) a minimální vyměřovací základ pro pojistné na důchody u osob samostatně výdělečně činných (60 % průměrné mzdy).

4.13 Rakousko

Stručný popis důchodového systému

Rakousko má třípilířový systém starobního zabezpečení, kdy první pilíř je povinný, průběžně financovaný a státem řízený systém sociálního pojištění, druhý pilíř je představován zaměstnaneckými schématy a třetí je tvořen soukromým (životním) pojištěním.

V prvním pilíři je uplatňován koncept povinného sociálního (důchodového) pojištění. Pojištění je povinné pro všechny zaměstnance. Nárok na důchod je dán minimální dobou pojištění, která je závislá na věku pojištěnce. Není stanoven minimální důchod. Výpočet důchodu podle APG (tedy pro *ročníky narozené* po roce 1955) bere v úvahu zastropované příjmy z příjmově nejlepších 40 let (cílově v roce 2025). Tyto příjmy jsou indexovány tzv. zhodnocovacím faktorem, který je stanoven každý rok. Zhodnocovací faktor je stanoven v závislosti na vývoji spotřebitelských cen. Průměr těchto příjmů je vynásoben aktuální hodnotou 1,78 a počtem let. Takto zjištěná částka je poté vydělena 14 a tak je určena konkrétní měsíční výše důchodu. Důchody jsou valorizovány k 1. lednu každého roku, přičemž je zohledněna výše inflace. Důchodový systém je financován příspěvků zaměstnance, zaměstnavatele a z daní. Příspěvky jsou placeny ve výši 22,8 % ze mzdy, z čehož 10,25 % hradí zaměstnanec a 10,55 % zaměstnavatel. Stát se na financování podílí krytím deficitu, úhradou kompenzačních příplatků a platbou za náhradní doby pojištění. Vzhledem k existenci relativně mohutného prvního pilíře dosud nehraje druhý a třetí pilíř větší úlohu, účast v zaměstnaneckých schématech je cca 15 % zaměstnanců.

Stanovení vyměřovacího základu a jeho uplatnění při stanovení výše dávky ve schématu

Původní koncepce výpočtové formule dávky postavená na plném důchodu a náhradovém poměru 80 % referenční mzdy po 40 letech pojištění byla opuštěna při reformě v roce 2005. Ta zavedla individuální účty a s cílem poskytnout 80 % referenčního příjmu po 45 letech pojištění funguje na čistě pojistném principu, kdy je za každý rok účasti připisována aktuální hodnota 1,7 % z výpočtového základu. Vyměřovací základ pro důchod je stanoven na základě průměrného vyměřovacího základu pro pojistné za nejlepších 40 let (dosud platí přechodová fáze prodloužení rozhodného období a cílového stavu 40 let bude dosaženo v roce 2025). Vyměřovací základ pro pojistné je omezen maximem nastaveným v roce 2013 na 4 410 eur měsíčně a je každoročně zvyšován podle projekce vývoje průměrné mzdy se zákonem o státním rozpočtu.

4.14 Slovensko

Stručný popis důchodového systému

Ve Slovenské republice funguje po reformě, od roku 2005 dvoupilířový systém důchodového zabezpečení. První pilíř se skládá ze dvou schémat, prvním je povinný průběžně příspěvků financovaný systém, druhým pak fondové schéma (povinné pro nově vstupující na trh práce, pro ostatní byl vstup do druhého pilíře dobrovolný), druhý pilíř neexistuje a třetí pilíř je dobrovolný, poskytovaný buď zaměstnavateli či odborovými organizacemi anebo individuální daňově zvýhodněný investováním do produktů finančních institucí. Zabývat se budeme prvním pilířem, jehož součástí je i dávkově definované příspěvkově vztahované schéma. Výše důchodu je závislá na předchozích příjmech (od roku 1984) a době pojištění. Není zavedena kategorie minimálního důchodu. První pilíř je financován příspěvků zaměstnavatele a zaměstnance v celkové výši 18 % z hrubé mzdy. Podíl zaměstnance na úhradě představuje 4 % a podíl zaměstnavatele 14 % (při účasti ve druhém pilíři platí zaměstnavatel 5 % do prvního a 9 % do druhého pilíře). Je stanoven minimální vyměřovací základ na úrovni minimální mzdy a maximální vyměřovací základ (3 930 eur měsíčně). Stát se podílí úhradou příspěvků za ty, kteří pečují o děti, a kryje případný deficit systému. První pilíř je

povinný pro všechny zaměstnance a pro OSVČ s ročním příjmem vyšším než 12násobek minimální mzdy. Podmínkou nároku dávky z prvního pilíře je získání minimálně 15 let pojištění. Statutární věková hranice pro odchod do důchodu byla stanovena na 62 let s tím, že této hranice bude dosaženo postupným navyšováním nynějšího důchodového věku v roce 2014. Je umožněn předčasný odchod do důchodu, jestliže je splněna podmínka 10 let účasti a získání dávky ve výši minimálně 1,2násobku životního minima. Předčasné důchody jsou kráceny.

Stanovení vyměřovacího základu a jeho uplatnění při stanovení výše dávky ve schématu

Maximální vyměřovací základ pro důchodové pojištění je nastaven na 5násobek průměrné mzdy v ekonomice. Zákonná formulace zní: „5násobok jednej dvanástiny všeobecného VM, ktorý platil v kalendárnom roku, ktorý dva roky predchádza kalendárnemu roku, v ktorom sa platí poistné na dôchodkové poistenie“ (v roce 2013 to bylo 3 930 eur měsíčně, v roce 2014 to je 4 025 eur měsíčně). Jde o 12násobek průměrné měsíční mzdy v hospodářství stanovené Slovenským statistickým úřadem za příslušný kalendářní rok. V současnosti platná hranice je účinná od 1.1.2013, před tímto datem byl maximální vyměřovací základ zákonem stanoven jako 4násobek průměrné mzdy. Změna proběhla v rámci rozsáhlé parametrické reformy celého důchodového systému zavedené zákony schválenými v druhé polovině roku 2012, jejichž cílem bylo zlepšit dlouhodobou udržitelnost důchodového systému a přispět ke konsolidaci veřejných financí. Vláda při prosazování záměru argumentovala, že zvýšení maximálního vyměřovacího základu přinese zvýšení solidarity vysokopříjmových s nízkopříjmovými. Skutečným důvodem byla zjevná potřeba zvýšit aktuální příjmy státního rozpočtu. Oponenti změny, hlavně z řad zaměstnavatelů a podnikatelů obecně, namítali, že zvýšení MVZ se nepromítne do výše důchodů nízkopříjmových a penalizuje pracovitě a schopné. Odhadoval se dopad na cca 100 000 osob. Dalším argumentem bylo, že řada subjektů bude optimalizovat svou daňovou-odvodovou povinnost a v konečném důsledku se mohou příjmy pro státní rozpočet i snížit. Podobný krok proběhl již v roce 2008, kdy se zvyšoval MVZ z 3násobku na 4násobek a argumentace byly na obou stranách obdobné. V té době navíc oponenti namítali motivaci mladých schopných lidí opustit Slovensko a přesunout se do zahraničí.

Skutečné dopady opatření jsou patrně obousměrné. Projekce předpokládají zvýšení příjmů rozpočtu o 0,2 % HDP, zároveň však nevylučují dopad na tvorbu pracovních míst pro vysoce kvalifikované osoby. Po provedených změnách současná vláda neuvažuje v tomto volebním období provádět další úpravy MVZ. Jeho nastavení pro ten který kalendářní rok se stanovuje vždy k 1.1. vládním nařízením připravovaným „Ministerstvem práce, sociálních věcí a rodiny“ podle údajů Statistického úřadu SR a je vyhlášeno v „Zbierke zákonov“ nejpozději do 30. dubna kalendářního roku následujícího po příslušném kalendářním roce. Novelou zákona o sociálním pojištění, která vstoupila v platnost 1.1.2013, se zvýšily a sjednotily i MVZ pro ostatní fondy sociálního pojištění (s výjimkou úrazového pojištění) a zdravotního pojištění na úroveň 5násobku průměrné mzdy. Konkrétně nemocenské pojištění z 1,5násobku, garanční pojištění z 1,5násobku, invalidní pojištění ze 4násobku, pojištění v nezaměstnanosti ze 4násobku, rezervní fond solidarity ze 4násobku a zdravotní pojištění z 3násobku průměrné mzdy.

Souběžně vstoupily v platnost i změny v oblasti daně z příjmů fyzických osob. Pro fyzické osoby podle nových pravidel platí, že příjem nad hranicí 176,8násobku životního minima (tj. 2 918,53 eur měsíčně) je zdaněn sazbou 25 %, příjem do této hranice i nadále zdaněn sazbou 19 % (tak jako do té doby za podmínek rovné daně

19 %). Ze zjištěných skutečností vyplývá, že na Slovensku se nastavení MVZ a daně z příjmu fyzických osob odvíjí od odlišných kategorií (průměrná mzda x životní minimum). Těmito otázkami se zabývá například Rozpočtová rada Slovenska.⁸

4.15 Slovinsko

Stručný popis důchodového systému

Slovinský důchodový systém je postaven na třech pilířích. První, průběžně financovaný pilíř důchodového zabezpečení ve Slovinsku obstarává stát. Jedná se o systém povinného sociálního pojištění financovaného příspěvků. Druhý pilíř tvoří dobrovolná dodatečná schémata zaměstnaneckého připojištění, která jsou pro osoby pracující v obzvláště těžkých podmínkách či zdraví ohrožujících podmínkách povinná. Existuje i pilíř třetí, dobrovolný, na bázi daňově zvýhodněného soukromého pojištění. Pojištění v prvním pilíři je povinné pro aktivní populaci (zaměstnance, OSVČ a farmáře). Nárok na dávku vznikne po 15 letech pojištění. Statutární věková hranice odchodu do důchodu se zvyšuje tak, aby v roce 2012 byla 61 let pro ženy a 63 let pro muže. Důchodová dávka je závislá na době pojištění, předchozích výdělcích, na pohlaví a na věku odchodu do důchodu (před či po dosažení plného důchodového věku). Je stanoven minimální důchod, ve výši 35 % minimálního vyměřovacího základu. Financování systému je zabezpečeno příspěvků stanovenými procentem z hrubé mzdy. Na starobní, invalidní a pozůstalostní důchody se platí 24,35 %, z čehož 15,5 % hradí zaměstnanec a 8,85 % zaměstnavatel. Farmáři platí 15,5 %. Stát se podílí na financování důchodů určitých skupin osob a na financování minimálního důchodu. Také dorovnává případný deficit systému.

Stanovení vyměřovacího základu a jeho uplatnění při stanovení výše dávky ve schématu

V roce 2013 proběhla ve Slovinsku parametrická reforma, která znamená postupné změny výpočtové formule pro starobní důchody s tím, že cílový stav v roce 2022 bude následující: za prvních 15 let pojištění získají muži 26 % vyměřovacího základu (ženy získají 29 %), poté budou obě pohlaví získávat 1,25 % za každý další rok pojištění. Pokud pojištěná osoba získá více než 20 let pojištění a účastní se pojištění po překročení důchodového věku 65 let, bude získávat vyšší aktuální zhodnocení za každý další rok. Stejně to bude platit za každý další rok nad dobu pojištění 40 let po překročení věku 60 let.

Vyměřovací základ pro pojistné na důchodové pojištění je roven hrubé mzdě u zaměstnanců a daňovému základu u osob samostatně výdělečně činných. Maximální vyměřovací základ zákon stanoví pouze pro osoby samostatně výdělečně činné, a to na úrovni 350 % průměrné mzdy. MVZ je upravován automaticky každoročně na základě údajů publikovaných statistickým úřadem. Pro zaměstnance zákon nestanoví MVZ, ačkoli probíhaly na toto téma diskuse jak odborné, tak politické, nakonec se pro opatření nenašla parlamentní většina. Vládě se podařilo prosadit nakonec pouze dolní mez pro vyměřovací základ, který je na úrovni minimální mzdy. Zákonem o důchodové reformě z roku 2013 došlo ke změně, která předpokládá postupné zvyšování minimálního vyměřovacího základu pro pojistné na úroveň 60 % průměrné mzdy v roce 2022. Zatímco odbory takovou změnu podporovaly, zaměstnavatelé a sdružení

⁸ Zdroj: http://www.rozpocovarada.sk/vo_download/Zakon_252-2012_socialne_poistenie_01_03.pdf

podnikatelů protestují a naopak podporují zavedení maximálního vyměřovacího základu i pro zaměstnance, a to na úrovni stanovené pro osoby samostatně výdělečně činné.

4.16 Spojené království

Stručný popis důchodového systému

Systém důchodového zabezpečení ve Velké Británii je třípilířový. První, povinný pilíř je spravován státem, druhý, dobrovolný je spravován zaměstnavateli a třetí je určen především těm, kteří se nemohou z různých důvodů účastnit zaměstnaneckých schémat. První pilíř se skládá ze dvou složek, a to základního státního důchodu poskytujícího rovnou dávku a doplňkového státního důchodu, kde je výše důchodu vztažena k výdělkům. Schéma základního důchodu je povinné pro ekonomicky aktivní populaci (zaměstnance a OSVČ). Doplňkové schéma bylo zavedeno v roce 1978 a od té doby je povinné pro všechny zaměstnance. V roce 2002 prošlo reformou s cílem zabezpečit lépe nízko- a středněpříjmové skupiny obyvatel, původní schéma „State Earnings Related Pension Scheme (SERPS)“ bylo nahrazeno schématem současným „State Second Pension“. Systém je financován příspěvkem na všeobecné (národní) sociální pojištění, které kryje i jiné subsystémy než důchodový. Příspěvky jsou placeny zaměstnancem a zaměstnavatelem a jsou stanoveny procentní výměrou z hrubé mzdy. Příspěvek zaměstnance je 12 % (10,6 % v případě účasti na státem schváleném zaměstnaneckém schématu) z příjmů mezi 146 a 817 liber týdně a 2 % nad tuto hranici. Po dosažení důchodového věku zaměstnanec již příspěvky neplatí, i když pokračuje v práci. Příspěvek zaměstnavatele je 13,8 % z příjmů převyšujících 144 liber týdně. Za zaměstnance účastnícího se zaměstnaneckého státem uznaného schématu je příspěvek zaměstnavatele o 3 % nižší.

Zaměstnavatelé jsou povinni vytvářet pro zaměstnance penzijní plány, do nichž je možno se vyvázat ze „State Second Pension“. Dávky z těchto schémat potom představují významnou část příjmů ve stáří. Státní zaměstnanci mají vlastní schéma. Tradičně byla tato schémata koncipována jako dávkově definovaná, ale pro nové účastníky jsou již nahrazena programy příspěvkově definovanými. V roce 2012 bylo pokryto zaměstnaneckými schématy přes 50 % zaměstnanců a v důsledku legislativy představené v roce 2008 se účast v těchto schématech postupně zvyšuje z důvodu tzv. „automatic enrolment“. Individuální penzijní pojištění (třetí pilíř) funguje na základě jiného právního rámce, penzijní plány jsou spravovány společnostmi poskytujícími životní pojištění či bankami. Pokud zaměstnavatel nenabízí zaměstnancům možnost účastnit se zaměstnaneckého schématu, v případě vyvázání přispívá zaměstnanci do schématu třetího pilíře.

Stanovení vyměřovacího základu a jeho uplatnění při stanovení výše dávky ve schématu

Rovný důchod ze základního státního schématu dosahuje 14 % průměrné mzdy. Je indexován podle vývoje mzdové či cenové hladiny podle toho, který z ukazatelů je vyšší. Dávka základního státního důchodu závisí na počtu let přispívání do systému, při kratší době než 30 let pojištění je snížena. Výpočet dávky nesouvisí s vyšší vyměřovacího základu.

Výše dávky doplňkového „State Second Pension“ státního důchodu podléhá několikrát upravované legislativě a je v současné době příjmově vztažena, a proto se odvíjí od vyměřovacího základu. Nicméně na základě zákona přijatého v roce 2008

bude postupně vtažen mezi VZ a dávkou mizet a po roce 2030 budou vznikat již pouze rovná práva z tohoto schématu, bez ohledu na výši vyměřovacího základu. Jde o zjednodušení systému, který má v budoucnu namísto dvou různých dávek poskytovat pouze jeden rovný důchod. Cílem je vyšší srozumitelnost pro občany a motivace k opt-outu. Zároveň bylo zavedeno pravidlo automatického zapojení pracovníků s příjmy nad hranici stanovenou vládou do zaměstnaneckého fondu druhého pilíře doprovázené vyvázáním ze schématu „State Second Pension“.

I přes tyto změny bude přechodné období trvat ještě celá desetiletí, pro osoby, které budou v příštích letech odcházet do důchodu, bude „State Second Pension“ příjmově vztaženým důchodem.

Dávka se pro ně stanoví jako:

roční vyměřovací základ x doba pojištění x procentní sazba

Vyměřovací základ pro „State Second Pension“: je vymezen dolním limitem referenčního příjmu „Low Earnings Limit“ na úrovni 15 % průměrné mzdy v ekonomice a horním limitem příjmu „Upper Earnings Limit“ tj. maximálním vyměřovacím základem pro stanovení pojistného nastaveným na úroveň 115 % průměrné mzdy v ekonomice.

Ve schématu „State Second Pension“ je s jakýmkoli příjmem v pásmu od dolního limitu do první redukční hranice, která se nachází na úrovni 42 % průměrné mzdy, zacházeno jako by dosahoval úroveň této první redukční hranice. Příjem v tomto pásmu tedy v roce 2013 je zohledněn rovnou dávkou důchodu, a to 1,5 liber týdně. Příjem pojištěnce mezi první redukční hranicí a druhou redukční hranicí (96 % průměrné mzdy) je zohledněn sazbou 10,25 % a příjem mezi druhou redukční hranicí a horním limitem referenčního příjmu je zohledněn sazbou 20,50 %.

Prakticky je však dávka pojištěnci odcházejícímu do důchodu v roce 2008 stanovena jako součet nároků z obou schémat státního doplňkového důchodu: předchozího SERPS a nového „State Second Pension“:

- a) Za roky 1978 až 1988 je referenční příjem zohledněn procentní sazbou 25 %. Nárok z těchto let je násobkem takto získané hodnoty a celkové délky rozhodného období pojištěnce v těchto letech.
- b) Za roky 1989 až 2001 je pro pojištěnce, kteří dosáhli statutárního důchodového věku do roku 2000, referenční příjem zohledněn rovněž procentní sazbou 25 %. Pro pojištěnce, kteří dosáhli této věkové hranice později, je referenční příjem zohledněn procentní sazbou mezi 24,5 a 20 %. Nárok z těchto let se stanoví rovněž jako násobek takto získané hodnoty a celkové délky rozhodného období v těchto letech (viz tabulka níže).

4. Případové studie vybraných zemí

Tabulka č. 11 **Zohlednění referenčního příjmu ve schématu SERPS pro pojištěnce, kteří dosáhnou statutární věkové hranice pro odchod do důchodu po roce 2000**

rok dosažení statutární hranice pro odchod do důchodu	procentní sazba uplatňovaná na získaný referenční příjem
2000/01	24,5
2001/02	24,0
2002/03	23,5
2003/04	23,0
2004/05	22,5
2005/06	22,0
2006/07	21,5
2007/08	21,0
2008/09	20,5
2009/10 a dále	20,0

Zdroj: *The Pension Service: A detailed guide to State Pensions for advisers and others*

- c) Za období 2002-2012 je rozhodný příjem zohledněn v různé míře podle tří redukčních hranic ve schématu „State Second Pension“ (viz tabulka níže).
- d) Za období po roce 2012 je v prvním pásmu vyměřovacího základu poskytována rovná dávka ve výši 1,5 liber a další dvě pásma mají postupně do roku 2030 zaniknout z důvodu zastavení indexace horního limitu referenčního příjmu a naopak má pokračovat každoroční indexace redukčních hranic. Tak má dojít postupně k přeměně schématu příjmově vztaženého na schéma

Tabulka č. 12 **Zohlednění referenčního příjmu ve schématu „State Second Pension“ v uplynulých letech během**

rok dosažení statutární hranice pro odchod do důchodu	příjmové pásmo	procentní sazba uplatňovaná na získaný referenční příjem v tom příjmovém pásmu
2002/03	1	47
	2	11,75
	3	23,50
2003/04	1	46
	2	11,50
	3	23
2004/05	1	45
	2	11,25
	3	22,50
2005/06	1	44
	2	11
	3	22
2006/07	1	43
	2	10,75
	3	21,50
2008/09	1	42
	2	10,50
	3	21
2009/10	1	41
	2	10,25
	3	20,50

Zdroj: *The Pension Service: A detailed guide to State Pensions for advisers and others*

Výše dávky je stanovena sečtením nároků z doplňkového státního důchodu z těchto tří období (a,b,c,d). Základem pro výpočet důchodové dávky jsou hrubé příjmy pojištěnce za jeden rok v pásmu mezi dolním limitem referenčních příjmů (15 % průměrné mzdy v ekonomice) a horním limitem referenčního příjmu (115 % průměrné mzdy v ekonomice).

Vzhledem k nepřehlednosti současného dvousložkového systému státního důchodu pro občany byla při reformě v roce 2008 zvolena forma opt-outu ze státního systému „automatic enrolment“. Všichni účastníci systému s příjmy nad 10 000 liber ročně jsou automaticky zařazeni zaměstnavatelem do druhého pilíře a vystoupí pro ten rok ze státního pilíře. Limit pro „opt-out“ je v takovém případě stanoven pro ten který konkrétní rok vládou po důkladném rozboru dopadů a zákon stanoví, že vláda musí zohlednit daňová pravidla, nastavení minimálního a maximálního vyměřovacího základu a redukčních hranic pro důchody, vývoj mezd a inflaci. Vláda proto pravidelně každý rok přehodnocuje nastavení limitu pro automatický opt-out. Pro rok 2014 a 2015 byl limit stanoven na úroveň částky, která platí pro rok 2014 a 2015 pro daň z příjmu fyzických osob jako odečitatelná položka na osobu, tedy na úroveň 10 000 liber.

4.17 Spojené státy americké

Stručný popis důchodového systému

Důchodový systém Spojených států má tři složky: schéma „Social Security“, příjmově testované dávky „Pension Credit“ a fondově financovaná důchodová schémata. Schéma „Social Security“ pokrývá riziko stáří, smrti a invalidity, je dávkově definované a příjmově vztahované. Je sice financováno průběžně, ale určitou omezenou roli hraje i prvek fondový - rezervní fond. Naprosto dominantním zdrojem jeho příjmů jsou však příjmy z vybraného pojistného. Zaměstnanci do schématu odvádí 6,2 % hrubé mzdy, stejně jako zaměstnavatel, celkem tedy činí pojistná sazba 12,4 % hrubé mzdy. Osoby samostatně výdělečně činné odvádí 12,4 % čistých příjmů. Polovina odvedeného pojistného je pro ně potom daňově uznatelným nákladem. Nárok na dávku vzniká v okamžiku dosažení statutárního důchodového věku, který je v současnosti postupně navyšován z 66 let na 67 (hranice má být dosažena v roce 2022). Do předčasného důchodu lze odejít od 62 let. Minimální doba pojištění pro vznik nároku na dávku ve schématu je 10 let.

Stanovení vyměřovacího základu a jeho uplatnění při stanovení výše dávky ve schématu⁹

Dávka starobního důchodu se v „Social Security“ odvíjí od tzv. základní výše důchodu „Primary Insurance Amount“ (PIA), která se při stanovení důchodové dávky dále redukuje či navyšuje podle toho, zda pojištěnec odchází do předčasného důchodu nebo přesluhuje. Průměrný měsíční referenční příjem „Average Indexed Monthly Earnings“ (AIME) pro výpočet důchodové dávky je stanoven jako jedna dvanáctina průměrného ročního vyměřovacího základu zaokrouhleno dolů na celá čísla. „Základní hodnota důchodu“ PIA je 90 % AIME v pásmu do první redukční hranice, 35 % AIME v pásmu od první do druhé redukční hranice a 15 % AIME nad touto hranicí. Základní výše důchodu (viz níže) je založena na výši průměrného ročního indexovaného referenčního příjmu za 35 let, ve kterých pojištěnec dosáhl nejvyššího příjmu v průběhu celé pracovní kariéry. Pokud pojištěnec během celé pracovní kariéry dosáhne méně než 35 let pojištění, platí při stanovení průměrného příjmu fikce, že v letech chybějících měl nulové příjmy. Dopad takové skutečnosti na výši důchodu je tedy značný. Výše příjmů pojištěnce zohledněná při výpočtu důchodu je omezena maximálním vyměřovacím základem pro platbu pojistného. V roce 2013 byl tento strop stanoven na úrovni 113 700 dolarů. Při stanovení vyměřovacího základu se vychází z hrubé mzdy (příjmů osoby samostatně výdělečně činné před zdaněním).

Spojené státy zavedly veřejné schéma starobního důchodového pojištění s dávkou odvozenou od předchozích příjmů nazvané „Social Security“ v roce 1935. Zpočátku byla celá řada kategorií zaměstnání z pokrytí schématem vyloučena.

Prezidentem Rooseveltem byl vytvořen výbor pro důchodovou reformu, který zkoumal důchodové zabezpečení ve vyspělých státech a připravoval koncepci schématu „Social Security“. Poslání nového schématu bylo formulováno jako ochrana před chudobou ve stáří pro pracující. Jako forma zabezpečení bylo zvoleno příjmově vztahované schéma s relativně nízkou příspěvkovou sazbou s redukčními hranicemi výrazně deformujícími vztah příspěvků a dávky tak, aby bylo dosaženo vysokého náhradového poměru pro účastníky s nízkými příjmy s dlouhou dobou pojištění.

⁹ <http://www.ssa.gov/policy/docs/policybriefs/pb2011-02.html>

Původní záměr nepředpokládal, že by se schématu účastnily osoby s nejvyššími příjmy (tedy osoby s příjmy nad úroveň 90. decilu). Konkrétní realizace v zákonodárném sboru nakonec přinesla namísto vyloučení účasti omezení příspěvků zavedením maximálního vyměřovacího základu právě na úrovni příjmů 90. decilu. Důvodem byl argument, že osoby, jejichž příjmy oscilují kolem zvoleného limitu, by byly vyloučením v některých letech poškozeny. Původní právní úprava nepočítala s úpravami hodnoty maximálního vyměřovacího základu podle vývoje ekonomiky a docházelo pouze k ad hoc úpravám, pokud se vládě podařilo najít podporu parlamentní většiny. Argumentem pro přesvědčení parlamentu k navyšování limitu bylo především to, že v důsledku kolabujícího poměru maximálního vyměřovacího základu k úrovni mezd nemohou důchody sloužit k zachování životní úrovně střední příjmové třídy. Teprve v roce 1972 byla uzákoněna automatická indexace maximálního vyměřovacího základu pro pojistné, a to spolu se stanovením pravidel pro automatickou indexaci referenčních příjmů pro účely výpočtu důchodu podle projekce vývoje průměrné mzdy.¹⁰

Tabulka č. 13 **Vývoj nastavení parametrů schématu „Social Security“ od roku 1951 do roku 2008**

rok	pojistná sazba (OSVČ)	maximální vyměřovací základ
1951	2,25%	\$ 3 600
1952	2,25%	3 600
1953	2,25%	3 600
1954	3%	3 600
1955	3%	4 200
1956	3%	4 200
1957	3,375%	4 200
1958	3,375%	4 200
1959	3,75%	4 800
1960	4,5%	4 800
1961	4,5%	4 800
1962	4,7%	4 800
1963	5,4%	4 800
1964	5,4%	4 800
1965	5,4%	4 800
1966	5,8%	6 600
1967	5,9%	6 600
1968	5,8%	7 800
1969	6,3%	7 800
1970	6,30%	7 800
1971	6,9%	7 800
1972	6,9%	9 000
1973	7%	10 800
1974	7%	13 200
1975	7%	14 100
1976	7%	15 300
1977	7%	16 500
1978	7,1%	17 700

¹⁰ <http://www.socialsecurity.gov/OACT/COLA/central.html>

4. Případové studie vybraných zemí

pokračování tabulky

rok	pojistná sazba (OSVČ)	maximální vyměřovací základ
1979	7,05%	\$ 22 900
1980	7,05%	25 900
1981	8%	29 700
1982	8,05%	32 400
1983	8,05%	35 700
1984	11,4%	37 800
1985	11,4%	39 600
1986	11,4%	42 000
1987	11,4%	43 800
1988	12,12%	45 000
1989	12,12%	48 000
1990	12,4%	51 300
1991	12,4%	53 400
1992	12,4%	55 500
1993	12,4%	57 600
1994	12,4%	60 600
1995	12,4%	61 200
1996	12,4%	62 700
1997	12,4%	65 400
1998	12,4%	68 400
1999	12,4%	72 600
2000	12,4%	76 200
2001	12,4%	80 400
2002	12,4%	84 900
2003	12,4%	87 000
2004	12,4%	87 900
2005	12,4%	90 000
2006	12,4%	94 200
2007	12,4%	97 500
2008	12,4%	102 000
2009	12,4%	106 800
2010	12,4%	106 800
2011	12,4%	106 800
2012	12,4%	110 100
2013	12,4%	113 700

Zdroj: SSA

Střednědobý výhled bilance základního schématu financovaného prostřednictvím rezervního fondu „Social Security Trust Fund“ ukazuje, že i přes aktuálně kladnou roční bilanci účtu bude po roce 2021 rezerva klesat. Tato situace se stala předmětem diskuse v rámci prezidentské kampaně v roce 2012. Návrh prezidenta Obamy, aby byl zvýšen či zrušen současný maximální vyměřovací základ pro platby důchodového pojištění, byl rozhodně odmítnut Republikánskou stranou ovládající kongres. Hlavním argumentem bylo odmítání zvýšení daňové zátěže. Někteří vládní experti (např. Peter Orsag) považují změnu nastavení institutu maximálního vyměřovacího základu pro pojistné za vhodnou součást opatření, která by přispěla ke krytí budoucího deficitu systému.

Vzhledem k tomu, že hodnota maximálního vyměřovacího základu je indexována podle vývoje průměrné mzdy a od zavedení schématu došlo k větší diferenciaci mezd, dosahuje dnes maximální vyměřovací základ pro stanovení pojistné hodnoty přibližně 80. decilu. To podle příznivců takového kroku vytváří možnost upravit hodnotu limitu tak, aby podíl osob dosahujících vyšších příjmů odpovídal původnímu nastavení.

4.18 Španělsko

Stručný popis důchodového systému

Důchodový systém ve Španělsku je třípilířový, ale naprosto dominantní roli hraje první pilíř. Ten se skládá z příjmově vztaženého klasického bismarckovského schématu a z garance minimálního příjmu v důchodovém věku. Příjmově vztažená vrstva pilíře je organizována ve třech schématech: pro pracovníky v soukromém sektoru, pro osoby samostatně výdělečně činné a schéma pro zaměstnance veřejného sektoru a ozbrojené složky. Všechna tato schémata jsou financována průběžně z příspěvků zaměstnanců a zaměstnavatelů a ze státního rozpočtu. Důchodová dávka pro pracovníky v soukromém sektoru je stanovena v závislosti na počtu let pojištění a vyměřovacím základu vykazovaném v posledních 15 letech před odchodem do důchodu. Může dosahovat až 100 % vyměřovacího základu. Statutární důchodový věk je nastaven na 65 let, předčasný důchod je možno získat od 61 let. Druhý pilíř tvoří většinou příspěvkově definovaná schémata organizovaná kolektivními smlouvami sociálních partnerů.

Stanovení vyměřovacího základu a jeho uplatnění při stanovení výše dávky ve schématu

Důchodová dávka je stanovena jako součin doby pojištění (viz níže podrobněji) a vyměřovacího základu stanoveného na základě za posledních 15 let účasti na pojištění indexovaného podle vývoje cen. Konkrétně pojištěnec získá 50 % BR (base reguladora = 300/350 vyměřovacího základu) za prvních 15 let pojištění + 3 % BR za každý další rok pojištění od 15. do 25. roku pojištění + 2 % BR za každý další rok pojištění od 25. do 35. let pojištění.¹¹ To znamená, že po 35 letech pojištění má účastník nárok na celých 100 % BR, tedy asi 85 % vyměřovacího základu a další účastí lze získat i více než 100 % BR. Minimální vyměřovací základ je shodný s minimální mzdou. Maximální vyměřovací základ je v roce 2013 nastaven na 3,425.70 euro.¹² Tento institut byl do zákona o příspěvcích na sociální zabezpečení zaveden v roce 1967 s cílem omezit příjmovou solidaritu. Při hledání zdrojů financování předpokládaného deficitu systému způsobeného demografickým stárnutím obyvatel vládní komise fungující bezprostředně po roce 2000 navrhovala zrušení maximálního vyměřovacího základu jako jeden ze zdrojů financování uvažovaného rezervního fondu systému. Nakonec však návrh nebyl realizován. Maximální vyměřovací základ je zvyšován ad hoc zákonem o státním rozpočtu pro každý další rok, proto je jeho poměr k průměrné mzdě proměnlivý. Vláda při návrhu znění zákona na další rok bere v úvahu inflaci a vývoj ekonomiky, není v tom ale vázána zákonnými pravidly.

¹¹ Zdroj: <http://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2011-13242>, http://www.atisa.es/pdf/Reformadel_sistemapublico.pdf

¹² Zdroj: Boletín Oficial del Estado, la Ley 17/2012, de 27 de diciembre de Presupuestos Generales del Estado para el año 2013 <http://asle.es/2013/02/05/bases-y-topes-de-cotizacion-a-la-seguridad-social-desempleo-fondo-de-garantia-salarial-y-formacion-profesional-para-el-2013/>

4.19 Švédsko

Stručný popis důchodového systému

Systém „Původní důchodový systém Švédska“ byl typickým příkladem skandinávského modelu důchodového zabezpečení. Tento plně průběžně financovaný systém představoval kombinaci schématu poskytujícího základní rovnou dávku a schématu, který zajišťoval vazbu dávky na předchozí výdělků. Reforma provedená v roce 1999 přinesla zásadní transformaci. Systém důchodového pojištění se nyní skládá ze dvou příspěvkově definovaných schémat: průběžně financované NDC schéma, do kterého odvádí pojištěnec 14,88 % výdělků, a fondově financované schéma „Premiepension“, do kterého pojištěnec spoří 2,33 % z výdělků. Systém rovněž garantuje minimální důchod, tato garance je financována z daní. Nový systém důchodového pojištění se plně týká osob narozených po roce 1953, osobám narozeným před tímto datem je důchodová dávka stanovena na základě transformačních pravidel kombinujících principy starého a nového systému, v současné době se proto systém důchodového zabezpečení ve Švédsku stále nachází v transformačním období, kdy jsou v platnosti i stará pravidla.

Stanovení vyměřovacího základu a jeho uplatnění při stanovení výše dávky ve schématu

Původní důchodový systém ve Švédsku byl postaven na tradičním skandinávském modelu s flat-rate dávkou (rovným důchodem) pokrývající rezidenty a ATP schématem podobným dánskému nebo finskému příjmově vztáženému schématu. Maximální vyměřovací základ pro pojistné byl zaveden v ATP schématu v roce 1960 a s ním i základní částka „basbelopped“. V tomto schématu byla příspěvková sazba nastavena na 7,45 % vyměřovacího základu, a to z pásma příjmu mezi 1násobek základní částky a 7,5násobkem základní částky. Flat-rate dávka (rovný důchod) byla nastavena na 96 % základní částky. Počítalo se s tím, že nad úroveň 7,5 základní částky pokryjí mzdy případné kolektivní dohody mezi zaměstnavateli a zaměstnanci a důchodová práva tak vzniknou i z tohoto pásma mezd, ale v zaměstnaneckých fondech druhého pilíře důchodového zabezpečení.

Reforma důchodů, která přinesla zavedení NDC schématu a další moderní podobu švédského systému, zachovala pravidla ohledně maximálního vyměřovacího základu, proto je v roce 2013 stanoven na úroveň 93 % 8.07násobku nové základní částky „inkomstbasbelopp“ = 456,762 švédských korun, což odpovídá 53,295 euro. Nová základní částka není indexována podle vývoje cen, jak tomu bylo u staré základní částky, ale podle trendu vývoje průměrného vyměřovacího základu bez omezení maximálním vyměřovacím základem v posledních třech letech publikovaných statistickým úřadem. Na základě takto stanovené hodnoty vláda vydává dekret, který stanoví maximální vyměřovací základ pro pojistné.

Tomuto maximálnímu vyměřovacímu základu se podřizuje jak NDC schéma „Income pension“, tak schéma fondové „Premium pension“. To však platí jen pro příspěvky zaměstnance, které z celkové sazby 17,21 % představují 7 % vyměřovacího základu a jsou odečitatelné z daně z příjmů. Příspěvek zaměstnavatele ve výši 10,21 % je hrazen z celého vykázaného příjmu. Důchodová práva vznikají z příspěvků do výše maximálního vyměřovacího základu odpovídajícího maximálnímu vyměřovacímu základu pro pojistné. Platba zaměstnavatelů nad tuto mez je považována spíše za sociální důchodovou daň.

5. Závěry a doporučení

S cílem odpovědět na otázky definované v úvodu monografie jsou v závěrech nejprve shrnuty výsledky komparativní analýzy uplatnění a nastavení vyměřovacího základu pro stanovení pojistného ve státech Evropské unie a dalších vyspělých státech. Na základě sumarizovaných poznatků jsou formulována doporučení, jak přistoupit k předemtné problematice v České republice.

Uplatnění a nastavení institutu maximálního vyměřovacího základu pro stanovení pojistného v základních schématech důchodového zabezpečení **odráží způsob organizace důchodového zabezpečení v různých typech sociálního státu, funkci základního schématu v důchodovém systému a to, do jaké míry je v praktické hospodářské politice tato koncepce respektována** a do jaké míry je nastavení důchodového systému rezistentní vůči nahodilým či cyklickým ekonomickým a politickým tlakům a s tím souvisejícím změnám přístupů v hospodářské politice.

Institut maximálního vyměřovacího základu pro stanovení pojistného se vyskytuje v roce 2013 v 18 z 28 sledovaných států. Uplatňuje se ve většině bismarckovských států (Německo, Francie, Rakousko, Španělsko, Lucembursko), ve všech příjmově vztažených schématech beveridgeovských zemích (Kanada, Spojené království, Spojené státy americké) s výjimkou Švýcarska a v jediné skandinávské zemi - ve Švédsku. Pokud jde o tranzitivní země střední a východní Evropy, nalezneme jej v Bulharsku, Polsku, na Slovensku a od začátku roku 2014 v Lotyšsku. V Maďarsku byl zrušen. V Estonsku a Slovinsku se vztahuje maximální vyměřovací základ pro stanovení pojistného jen na osoby samostatně výdělečně činné.

Z historického hlediska se tento institut objevuje již velmi brzy po vzniku moderního důchodového zabezpečení v císařském Německu a ve Spojeném království. **Základním důvodem pro zavedení maximálního vyměřovacího základu v počátcích důchodového zabezpečení je především úvaha, že osoby s vysokými příjmy se zajistí na stáří jinak než prostřednictvím základního schématu důchodového zabezpečení**, a ten proto cílí na osoby s nízkými a průměrnými příjmy. Omezení platby pojistného stanovením maximálního vyměřovacího základu pak představuje vývojově pokročilejší variantu uspořádání, kdy byly osoby s příjmy nad určitou hranici z důchodového zabezpečení vyloučeny úplně. Ranné formy důchodových systémů neměly totiž univerzální povahu a výše příjmu byla jedním z kritérií definujících cílovou skupinu schématu a jeho poslání. Tou byli pracovníci v průmyslu, jejichž pracovní kontrakt měl v zásadě povahu podobnou dnešnímu zaměstnaneckému poměru a vzhledem k nízké či průměrné úrovni mezd byli tito lidé ve stáří relativně zranitelní. Takto usuzuje zákonodárce po vzoru Německa i v dalších zemích, které zvolily bismarckovský systém sociálního zabezpečení - ve Francii a v Rakousku. V souladu s tím ve Francii později vzniklá doplňková zaměstnanecká schémata AGIRC a ARRCO, jejichž cílem je zabezpečit dělníky a osoby na manažerských pozicích, nastavením dolního limitu svých příspěvkových pásem přímo navazují na maximální vyměřovací základ základního veřejného schématu důchodového zabezpečení.

V beveridgeovských státech a ve Skandinávii se tato logika uplatňuje při zavádění příjmově vztažených důchodových schémat doplňujících základní schéma garantující flat-rate dávkou (rovným důchodem) základní životní úroveň v 60. letech ve Švédsku a Kanadě a v 70. letech 20. století, potom ve Spojeném království. V těchto státech se přitom počítá s tím, že nad rámec povinného pojištění se pracovníci zabezpečí na stáří prostřednictvím rozvinutých zaměstnaneckých důchodových schémat. Dává jim k tomu prostor nižší příspěvková sazba na důchodové

zabezpečení i nastavení maximálního vyměřovacího základu na nižší úroveň v těchto schématech (viz níže). Tradičně větší úloha, kterou hrají doplňková zaměstnanecká schémata druhého pilíře v beveridgeovských zemích, tedy souvisí s nízkou příspěvkovou sazbou do základních „flat-rate“ schémat a se stanovením maximálního vyměřovacího základu a nízkými příspěvkovými sazbami u doplňkových schémat.

Druhým základním důvodem stojícím u zavedení institutu maximálního vyměřovacího základu v řadě zemí je ohrazení uplatnění principu solidarity ve schématech, kde tento princip významně deformuje vztah mezi odvedeným pojistným a důchodovou dávkou. Omezení příspěvků na důchodové zabezpečení horním limitem nalezneme již v důchodovém zabezpečení postaveném na principu příjmově testované základní dávky ve Spojeném království před první světovou válkou. V moderních, příjmově vztažených schématech, kde se uplatňuje princip solidarity, je tento důvod za implementací institutu ve Španělsku v 60. letech či v Itálii v 90. letech 20. století.

Dalším důvodem uplatnění institutu maximálního vyměřovacího základu, který nelze podceňovat je častá **vzájemná inspirace mezi státy při koncipování důchodových schémat.** Vedle již výše zmíněného příkladu Německa a následování jeho vzoru některými bismarckovskými státy lze uvést zejména následování reformního přístupu Švédska se zavedením NDC schématu Itálií, Lotyšskem a Polskem. Ačkoli v předreformních důchodových systémech těchto zemí maximální vyměřovací základ pro stanovení pojistného nebyl stanoven, v rámci nových NDC schémat jej všechny tyto země zavedly. Podobnou inspiraci zahraničním vzorem lze identifikovat u Maďarska, které do částečné privatizace důchodového zabezpečení v 90. letech zavedlo maximální vyměřovací základ pro stanovení pojistného na úrovni 3,1násobku průměrné mzdy, stejně jako vzorová země - Chile. Stejně postupovalo v roce 2004 i Slovensko, kde byl originálně nastaven maximální vyměřovací základ v intencích tohoto vzoru na 3násobek průměrné mzdy.

Definice výše maximálního vyměřovacího základu se ve sledovaných státech výrazně liší a je stanovena mezi 1 až 5,5násobkem průměrné mzdy v ekonomice. V beveridgeovských státech jsou z plateb na důchodové zabezpečení vyloučeny v zásadě příjmy, které jsou nad úrovní 1,2násobku průměrného příjmu (přesněji řečeno mezi 115 a 119 % průměrné mzdy). Stejně je tomu i ve Švédsku (117 % průměrné mzdy), které je jediným zástupcem skandinávských států. Vyplývá to ze skutečnosti, že nově zavedené NDC schéma prakticky převzalo nastavení maximálního vyměřovacího základu z původního důchodového systému, kde se uplatňoval ve schématu ATP, které doplňovalo podobně jako příjmově vztažená schémata známá z beveridgeovských států základní schéma garantující rovnou dávku. Jedinou z těchto zemí, která přistoupila k definování výše maximálního vyměřovacího základu jinak, jsou Spojené státy, kde ovšem příjmově vztažené schéma „Social Security“ není doplňkem k základnímu „flat-rate“ schématu, ale plní funkci základního schématu. Přesný důvod konkrétního nastavení maximálního vyměřovacího základu na úroveň 250 % průměrné mzdy z písemných záznamů diskuse komise zřízené prezidentem Rooseveltem s cílem koncipovat podobu schématu nevyplývá. Rozhodující byla otázka, jak velký podíl potenciálních účastníků zabezpečení nepotřebuje, protože mají dostatečné příjmy, aby se zajistili sami. V souvislosti s uplatněním redukčních hranic při výpočtu dávky se v diskusích o definici výše maximálního vyměřovacího základu objevil například i názor, že je nemravné, aby někdo byl povinen platit vyšší příspěvky, než obdrží dávky.

V bismarckovských státech je hranice nastavena podstatně výše. V Německu, Rakousku, Španělsku je stanovena mezi 1,6 a 1,9násobkem průměrné mzdy v

ekonomice. V Lucembursku je definován maximální vyměřovací základ jako 5násobek minimální mzdy, což odpovídá asi 2,5násobku průměrné mzdy. To v souvislosti s relativně vyšší příspěvkovou sazbou na důchodové pojištění v těchto státech a podvazuje úspěšný rozvoj doplňkových zaměstnaneckých schémat důchodového zabezpečení. Výjimkou je Francie, která nastavením maximálního vyměřovacího základu na úroveň spíše odpovídající beveridgeovskému typu sociálního zabezpečení (konkrétně na 112 % průměrné mzdy) počítá s uplatněním doplňkových schémat (viz výše). Itálie, která zavedla tento institut v 90. letech 20. století s cílem redukovat vysokou míru solidarity systému, zároveň tento krok podnikla se strategickým úmyslem do budoucna podpořit rozvoj druhého pilíře zaměstnaneckých schémat. Nastavení maximálního vyměřovacího základu na úroveň 3,6násobku průměrné mzdy však praktický přínos v tomto směru v podstatě vylučuje. V zemích střední a východní Evropy, které přistoupily k privatizaci části důchodového zabezpečení, bylo inspirací nastavení institutu v Chile. Předpokládat takový vliv je možno i v případě Bulharska, kde (jako ve výše uvedených případech) maximální vyměřovací základ v nově zavedeném částečně privatizovaném systému odpovídá 3násobku průměrné mzdy. V Polsku byl vzorem pro zavedení maximálního vyměřovacího základu Švédský případ, bylo však zvoleno nastavení této meze na úrovni 2,5násobku průměrné mzdy, aby stát udržel likviditu systému při částečné privatizaci systému. Prostředky takto získané od poplatníků byly použity ke krytí transformačních nákladů za cenu budoucích závazků vůči přispívajícím účastníkům. V Lotyšsku byl tento institut obnoven po přechodném zrušení na úrovni 5,5násobku průměrné mzdy, důvod takového nastavení se nepodařilo identifikovat. V Estonsku a Slovinsku má podle konzultovaných expertů maximální vyměřovací základ pro pojistné osob samostatně výdělečně činných vzhledem k nulové motivaci přispívat tak vysokou částkou pro osoby samostatně výdělečně činné víceméně formální význam.

Originální nastavení maximálního vyměřovacího základu má v řadě zemí velmi stabilní povahu. V některých případech přetrvalo nastavení tohoto institutu i systémovou reformu měnící paradigma důchodového zabezpečení (příklad Švédska nebo Německa). Debata o nastavení maximálního vyměřovacího základu, případně o jeho zavedení či zrušení probíhají však ve většině zemí. Pokud se stane maximální vyměřovací základ politickou otázkou, je vnímán především jako omezení solidarity systému. V takové debatě typicky proti sobě stojí odbory na jedné straně a zaměstnavatelé a podnikatelská sféra obecně na straně druhé. Argumenty pro zrušení maximálního vyměřovacího základu či pro jeho zvyšování lze shrnout jako: zvýšení příjmů důchodového systému, zvýšení solidarity osob s vysokými příjmy s ostatními účastníky a zvýšení důchodových práv osob s vysokými příjmy. Naopak, argumenty proti zvýšení maximálního vyměřovacího základu či proti jeho zrušení lze shrnout jako: zvýšení mezní daňové zátěže osob s vysokými příjmy zejména v souvislosti s progresivní daní z příjmu fyzických osob, s tím související zvýšení motivace k daňově odvodové optimalizaci, tedy úniku do šedé ekonomiky a případně zvýšení motivace k odchodu do zahraničí u osob, které k takovému chování mají relativně větší příležitost.

Velice nestabilním je naopak nastavení institutu maximálního vyměřovacího základu v zemích, kde se jeho nastavení stalo předmětem politického boje střídajících se politických bloků. Příkladem je Maďarsko, kde před zrušením institutu v rámci zestátnění fondové složky důchodového zabezpečení došlo celkem ke čtyřem úpravám nastavení institutu. Podobně je tomu na Slovensku, kde bylo jeho nastavení od roku 2004 celkem dvakrát měněno. Deklarovaným důvodem změn bylo posílení solidarity systému, ve skutečnosti však šlo o získání dodatečných příjmů do systému. Odlišný přístup zvolilo v roce 2009 Lotyšsko, které otevřeně deklarovalo potřebu získání likvidních prostředků v době poklesu příjmů z vybraného pojistného

v důsledku světové finanční krize a dočasně zrušilo maximální vyměřovací základ pro stanovení pojistného a omezilo podíl odvodů do fondové složky důchodového zabezpečení. Od počátku roku 2014 institut maximálního vyměřovacího základu obnovilo.

V deseti z osmnácti států, kde byl identifikován institut maximálního vyměřovacího základu pro pojistné na důchodové pojištění, byl maximální vyměřovací základ pro pojistné identifikován i v dalším systému sociálního či zdravotního pojištění. V systému nemocenského a zdravotního pojištění je vyměřovací základ pojistného nastaven na stejnou úroveň jako v důchodovém systému v Bulharsku, Estonsku, Lucembursku, Rakousku a na Slovensku. Ve Švédsku je zdravotnictví financováno z daní, takže shoda existuje jen u nemocenského pojištění. V systému pojištění na nezaměstnanost existuje shoda v Bulharsku, Rakousku a na Slovensku. Žádnou zákonitost ve výskytu těchto vazeb se však nepodařilo identifikovat. Pokud jde o daňový systém, hypotéza, že existuje vazba mezi nastavením maximálního vyměřovacího základu a dolní mezí nejvyššího pásma daně z příjmu fyzických osob se nepotvrdila. Vývoj obou institutů ovládají zcela jiné kategorie. Zatímco vývoj maximálního vyměřovacího základu následuje ve valné většině sledovaných států vývoj reálné mzdy, změny v nastavení daně z příjmu fyzických osob ovládá daňová politika státu určovaná parlamentní většinou.

Poznanky získané o indexaci nastavení maximálního vyměřovacího základu ukázaly, že se ve většině sledovaných států ustálila praxe každoroční revize nastavení institutu (s výjimkou Španělska). V některých státech přetrvává až dosud pravidelná indexace zákonem, v jiných byl zákonem maximální vyměřovací základ definován ve vztahu k určené referenční veličině a je každoročně indexován normou nižší právní síly. Ve většině států je referenční veličinou vývoj průměrné mzdy podle poslední oficiálně publikované hodnoty nebo projekce vývoje průměrné mzdy. V Itálii je indexace hodnoty maximálního vyměřovacího základu prováděna podle vývoje průměrné mzdy v průmyslovém sektoru. Výjimku představuje Malta, kde je svázán vývoj maximálního vyměřovacího základu s vývojem mzdy i s vývojem cenové hladiny. Alternativou je navázání na kategorii minimální mzdy v Lucembursku. Ve Švédsku bylo nastavení maximálního vyměřovacího základu svázáno s vývojem průměrné mzdy prostřednictvím automaticky upravované k tomu koncipované referenční veličiny.

Lze tedy konstatovat, že ve většině zemí podrobených rozboru je maximální vyměřovací základ pro stanovení pojistného stanoven na nižší úrovni než v České republice, taková informace je však vytržena z kontextu. Nastavení institutu v České republice je třeba hodnotit především v kontextu několika kritérií: typologie sociálního státu, podobnosti základních schémat důchodového zabezpečení v jiných zemích, míry uplatněné příjmové solidarity v těchto schématech, v kontextu výše příspěvkové sazby, kterou účastník hradí z vyměřovacího základu či optikou koncepce českého důchodového zabezpečení.

Pokud posuzujeme nastavení institutu maximálního vyměřovacího základu pro pojistné v České republice **z hlediska zařazení českého systému sociálního zabezpečení mezi tranzitivní země střední a východní Evropy, nelze tvrdit, že aktuální legislativní úprava vybočuje z trendu zjištěného v těchto zemích. Prizmatem tohoto přístupu lze doporučit, aby zákonná definice maximálního vyměřovacího základu pro pojistné nevybočovala z intervalu mezi 300 a 500 % průměrné mzdy.**

Z hlediska podobnosti systému důchodového zabezpečení lze nejspíše konstatovat, že nejbližší má uspořádání v České republice pravděpodobně k základnímu schématu Belgie. Princip solidarity v tomto systému se neuplatňuje prostřednictvím

soustavy redukčních hranic jako v České republice, ale prostřednictvím maximálního vyměřovacího základu pro stanovení důchodové dávky nastaveného přibližně na úrovni 130 % průměrné mzdy, který lze jinými slovy klasifikovat jako redukční hranici s nulovým zohledněním příjmů nad stanoveným limitem. Pokud přistoupíme k hodnocení aktuální úpravy institutu maximálního vyměřovacího základu v České republice z hlediska podobnosti se základním důchodovým pojištěním v Belgii, vychází jako výsledek varianta zrušení maximálního vyměřovacího základu. Z hlediska legislativní techniky, kterou se uplatňuje princip solidarity, lze zaznamenat značnou podobnost českého základního schématu se schématem „Social Security“ Spojených států. V tomto případě je maximální vyměřovací základ nastaven na 248 % průměrné mzdy, ale uvažuje se o jeho zrušení s cílem financovat ze získaných prostředků budoucí deficit systému projektovaný v souvislosti s demografickým vývojem. Srovnání s legislativní úpravou ve Spojených státech však nesedí z hlediska výrazně nižší příspěvkové sazby na důchodové pojištění v této zemi.

V kontextu nastavení velmi vysoké procentní příspěvkové sazby na důchodové zabezpečení v České republice lze srovnávat jen Maďarsko, kde byl maximální vyměřovací základ pro pojistné pro zaměstnance nastaven na 300 % průměrné mzdy. Zaměstnavatel odváděl pojistné z celého vykázaného příjmu. V souvislosti se zrušením fondového schématu důchodového zabezpečení však došlo k úplnému zrušení institutu maximálního vyměřovacího základu pro pojistné. Obdobně vysoké procentní sazby pojistného nalezneme i v klasickém skandinávském modelu, který má k českému důchodovému systému blízko i prizmatem kritéria uplatnění příjmové solidarity (pokud se řídíme ukazatelem „progresivity index“ sledujícím vztah mezi důchodem a předchozími výdělky (OECD 2011)). Ve skandinávském modelu základního schématu s rovnou dávkou se institut maximálního vyměřovacího základu pro pojistné neuplatňuje.

Zařazení českého důchodového systému podle těchto dvou kritérií by odpovídalo spíše teoretické variantě **zrušení maximálního vyměřovacího základu pro stanovení pojistného**. Takový přístup však **bez dobře promyšleného koncepčního přístupu k celému důchodovému systému nelze doporučit**. Důvodem je skutečnost, že Ústavní soud ve svém rozhodnutí vyhlášeném pod č. 135/2010 Sb. hodnotil nastavení redukčních hranic v kontextu nastavení maximálního vyměřovacího základu pro pojistné a v budoucím soudním sporu by patrně mohl absenci tohoto institutu považovat za důvod k další ingerenci do legislativní úpravy důchodového zabezpečení. To by znamenalo vynucenou revizi nastavení celého základního důchodového schématu. Předejít ingerenci Ústavního soudu by s limitovanou nadějí na úspěch teoreticky mohl přístup vycházející z uplatnění institutu ve Švédsku, kde je podobně jako do roku 2013 v Maďarsku aplikován maximální vyměřovací základ pro pojistné placené zaměstnancem, ale zaměstnavatel hradí pojistné z celého příjmu zaměstnance bez omezení. Příspěvek zaměstnavatele nad hranici maximálního vyměřovacího základu je pokládán spíše za sociální daň. Podobně je interpretován snížený příspěvek zaměstnavatele nad hranicí maximálního vyměřovacího základu ve Francii. Je však otázkou, zda by taková interpretace povahy příspěvků zaměstnavatele nad limitem maximálního vyměřovacího základu pro pojistné byla pro soud přijatelná.

K obdobnému závěru jako již výše dospíváme i optikou posledního kritéria hodnocení nastavení institutu maximálního vyměřovacího základu, kterým je koncepce důchodového zabezpečení jako taková. Na budoucí podobě důchodového zabezpečení totiž v České republice neexistuje politická shoda. **Hledání řešení nastavení maximálního vyměřovacího základu pro stanovení pojistného proto otevírá otázku dlouhodobé koncepce důchodového zabezpečení v České republice**. Pokud existuje předpoklad, že politická reprezentace bude v dohledné době schopna takové zadání poskytnout, **doporučuje se vyhnout se nekoncepčním krokům** a do té doby

zachovat současné znění legislativní úpravy maximálního vyměřovacího základu pro stanovení pojistného.

Literatura

ASISP 2013: Country Documents 2013. Přístupné z: http://socialprotection.eu/cgi-bin/render.cgi?_cms_page=en_asisp_reports&year=2013&_cms_object=7

Bundesministerium für Arbeit und Soziales, Referat Information, Publikation, Redaktion (2008): Soziale Sicherung im Überblick, Bonn.

Bundesministerium für Arbeit und Soziales (2008a) Material zur Information: Gesetz zur Rentenanpassung 2008. Fragen und Antworten, Berlin, (online) Dostupné z: www.bmas.de

Bundesministerium für Arbeit und Soziales (2008b) Teilhabe am Aufschwung für alle Generationen, Pressemitteilung vom 08.04.2008, (online) Dostupné z: www.bmas.de

Department for Work and Pensions (2013): Review of the automatic enrolment earnings trigger and qualifying earnings band for 2014/15: supporting analysis. Department for Work and Pensions 2013. Dostupné na: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/266348/review-of-ae-earnings-trigger.pdf

Deutscher Taschenbuch Verlag (2008) Sozialgesetzbuch, Sechstes Buch (VI) - Gesetzliche Rentenversicherung, in: dtv (2008) Sozialgesetzbuch, Bücher I-XII, 35., vollständig überarbeitete Auflage, Stand: 1. Februar 2008, S. 698-1010

Eidgenössisches Departement des Innern, Generalsekretariat (2008): Reformen Sozialversicherungen, Fact Sheet. Dostupné z: <http://www.edi.admin.ch>

Esping-Andersen, G. (1990) The Three worlds of Welfare Capitalism, Cambridge Polity Press 1990

Esping-Andersen, G. (1999) Social Foundations of Postindustrial Economies. Oxford University Press 1999.

Eurofound (2013): Social partners' involvement in pension reform in the EU Přístupné na: <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/studies/tn1304032s/index.htm>

European Commission, (2007): Pensions Schemes and Projection Models in EU-25 Member States

European Commission, (2009): ISG report on theoretical replacement rates - annex country fiches. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=752&langId=en&moreDocuments=yes>

Eurostat 2014 - obecná databáze Eurostatu <http://apl.czso.cz/ode/tab/tsdde420.htm>

Holub, M. (2008) Zohlednění dob výchovy dítěte v důchodových systémech pro stanovení nároku na důchod a výši starobního důchodu ve vybraných evropských zemích. Praha: VÚPSV, v.v.i., 2008, 39 s., ISBN 978-80-87007-91-4

Holub, M. 2004. Analýza nepřispěvkových dob v ČR a doporučení pro jejich sledování a evidenci. Praha: VÚPSV, 2004

Holub, M. - Pollnerová, Š. (2004) Relace důchodu ke mzdě. Praha: VÚPSV, 2004. 46 s.

Holub, M. - Šlapák, M. - Kozelský, T. - Jahoda, R. (2008) Stanovení rozhodného období, z něhož se zjišťují příjmy pro výpočet důchodu. Praha: VÚPSV, v.v.i. 2008. 137 s. ISBN 978-80-7416-023-3

Holub, M. (2007) Analýza náhradních dob pojištění ve vybraných evropských zemích. Praha: VÚPSV, 2007, 35 s. ISBN 978-80-87007-94-5

ISSA (2013): National Average Wage Index. ISSA
<http://www.socialsecurity.gov/OACT/COLA/AWI.html>

Mantel, J. (2000): German Pension Reform. Merrill Lynch and Co. 2000.

MISSOC Comparative Database tables 2000-2013

OECD (2011) Pensions at a Glance: Public Policies Across OECD Countries. OECD Paris, 2012.

OECD (2013) Taxing Wages 2011-2012. OECD Paris 2013. ISBN 978-92-64-19334-5

Pollnerová, Š. - Holub, M. - Šlapák, M. a kol.(2006) Charakter nositelů důchodového pojištění. Praha: VÚPSV, 2006. 162 s.

Renga, S. - Molnar-Hidassy, Tisheva, G. (2010): Direct and Indirect Gender Discrimination in Old-Age Pensions in 33 European Countries. European Commission (2009). Dostupné na: http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/conference_sept_2011/dgjustice_oldagepensionspublication3march2011_en.pdf

Resnick, M., (2013): Annual Earnings and the Taxable Maximum for OASDHI. ISSA 2013. Dostupné na: <http://www.ssa.gov/policy/docs/ssb/v29n11/v29n11p38.pdf>

Simonovits, A., (2013): Socially Optimal Cap on Pension Contributions, Magyar tudományos akadémia 2013.
Dostupné na: <http://www.econ.core.hu/file/download/mtdp/MTDP1336.pdf>

Webové stránky www.versicherungsnetz.de. Dostupné na: <http://www.versicherungsnetz.de/02-01/00000311.htm>

Vidlund, M. a Bach-Othman, J. (2009): Pension contribution level in nine European countries. Finish Centre for Pensions 2009. Dostupné na: http://www.etk.fi/fi/gateway/PTARGS_0_2712_459_440_3034_43/http%3B/content.etk.fi%3B7087/publishhedcontent/publish/etkfi/fi/julkaisut/tutkimusjulkaisut/keskustelualoitteet/pension_contribution_level_in_nine_european_countries_7.pdf

Výtahy z oponentských posudků

prof. Ing. Jaroslav Vostatek

Autoři se zabývají úlohou maximálního vyměřovacího základu pro pojistné (důchodového pojištění) v různých systémech důchodového zabezpečení. Jejich komparace potvrzují převažující význam sociálních modelů pro systémové (a stabilní) řešení této problematiky. I když se nepotvrdila hypotéza možného propojení této problematiky se zdaněním příjmů, je i v tomto ohledu prostor pro další rozbor - zvláště v aktuálních českých podmínkách, kdy většina politiků přistupuje k pojistnému jako k pouhé důchodové dani a přitom jim nedochází, že českou daň z příjmů ze závislé činnosti lze velmi snadno sloučit s "pojistným" důchodového a zdravotního pojištění, placeným zaměstnanci.

JUDr. Jiří Biskup

Tento projekt dokázal zmapovat výskyt tohoto institutu v zemích EU. V roce 2013 bylo identifikováno celkem 18 států z 28, kde byl uplatňován v nějaké podobě maximální vyměřovací základ. Potvrdilo se tak, že ČR nijak nevybočuje svou úpravou v mezinárodním srovnání. V tomto kontextu je jistě zajímavá informace o výši maximálního vyměřovacího základu v jednotlivých státech, nicméně zde je nutno si uvědomit, že ČR musí otázku o smyslu a existenci maximálního vyměřovacího základu a rovněž o ideální či optimální podobě výše najít ve své vnitřní diskusi. Cenné je i upozornění na ústavní dimenzi celého problému, zejména v souvislosti s nálezem Ústavního soudu ČR č. 135/2010 Sb. I sami autoři upozorňují, že nižší úroveň maximálního vyměřovacího základu ve většině států by neměla být „vytržena z kontextu“. Zahraniční úpravy mohou být „pouhou“ inspirací. Např. i v tom, že časté a prudké změny v této oblasti jsou nežádoucí a destabilizující.